

5607
ՋԻԱՐՈՒԾԱԿԱՆ ԿՈԼՏՆՏԿԵՆՏՐՈՆ

Ն. Ո. ԲՈՒՑՆՈՎՍԿԻ

ՋԻՈՒ ԽՆԱՄՓԸ
ԿՈԼԽՈԶՆԵՐՈՒՄ

636
P.-93

ԳՅՈՒՂԶՐԱՏ

1933

ՅԵՐԵՎԱՆ

30 JUL 2010

ՋԻԱԲՈՒԾԱԿԱՆ ԿՈԼԵՆՏԱԿԵՆՏՐՈՆ

636

Բ-93

Ն. Ա. ԲՈՒՅՆՈՎՍԿԻ

ՋԻՈՒ ԽՆԱՄՔԸ
ԿՈԼԽՈՋՆԵՐՈՒՄ

Թարգմ. Ա. ՇԱԹԻՐՅԱՆ

66581

ԳԹՈՒՂԶՐԱՏ

1933

ՅԵՐԵՎԱՆ

11.03.2013

21133

Պետհրատի տպարան
Դիմում № 8997(բ)
Պատվ. № 3223
Հրատ. № 7
Տիր. 1000

37919-02

ՁԻԱԲՈՒԾԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄԸ

«Այն փաստը, վոր մեր յերկրի գյուղատնտեսական արտադրության մեջ սոցիալիստական սեկտորը գրավել է գերիշխող տեղը, վոր դա շնորհիվ մեր յերկրի դարձավ ամենախոշոր գյուղատնտեսական յերկիրն ամբողջ աշխարհում, մեզ բույլ է տալիս, անցնելու գյուղատնտեսության սոցիալիստական վերակառուցման միջոցառումների շրջափառի հետեւյալ, հերթական, կարեւորագույն ոգակին: Այդ գիտի նոր հիմնական ոգակ հանդիսանում է այժմ սոցիալիստական գյուղատնտեսական արտադրության վերակառուցման ամրապնդումն իր բոլոր գծերով»: («Պրավդա», 27 հոկտեմբերի 1931 թ.):

Կոլտնտեսությունների կազմակերպչական-տնտեսական ամրապնդման հիման վրա, մենք պետք է հասնենք վերակառուցողական ցուցանիշների առավելագույն բարձրացմանը գյուղատնտեսությունը բոլոր բնագավառներում, վորոնք խոշորագույն նշանակություն ունեն գյուղատնտեսությունը սոցիալիստական վերակառուցման մեջ:»

«Կոլտնտեսությունների կազմակերպչական-տնտեսական ամրապնդման խնդիրներին, մեր խորհրդային կոլտնտեսությունների աշխատանքների վերակառուցման բարելավման խնդիրներին մենք պետք է ի սպաս դնենք ագրոտեխնիկան, բոլոր նորագույն նվաճումներն այս ասպարիզում»:

(«Պրավդա», 27 հոկտեմբերի 1931 թ.):

Այս գրքույկը — «Զիարոծությունը գոյություն ունի մեր կոլտնտեսություններում» — տալով գործնական կազմակերպչական-տնտեսական տեղեկություններ անասնապահության ճյուղերից մեկի — ձիարոծության մասին, պետք է ծառայի նախկին կոլտնտեսությունների կազմակերպչական տնտեսական ամրապնդման խնդիրներին:

Այն տեղեկությունները, վորոնք տրված են գրքույկում, վորպես հայտնի միջոցով, կոլեկտիվ տնտեսությունների գործնական ձիարոծական աշխատանքների պայմաններում, պետք է զգալիորեն բնորոշվեն ու լրացվեն: Յուրաքանչյուր կոլտնտեսական պետք է գի-

տե՛նա, վոր ձին խորհրդային յերկրի ժողովրդական տնտեսութեան մեջ, մանավանդ խոշոր գյուղատնտեսական արտադրութեան մեջ, մեծ նշանակութիւն ունի. ձիուն, վորպես քարշող ուժի, մեր յերկրի սոցիալիստական վերակառուցման շրջանում, մեծ պահանջներ են առաջարկած:

Բոլոր տեսակի գյուղատնտեսական աշխատանքները կոլտնտեսութիւններում և խորհրդատեսութիւններում, վորոնք քարշող ուժ են պահանջում, կարող են բաժանվել տրակտորի և ձիու միջև՝ այս կամ այն շարժիչի կարողութեան համապատասխան: Տակեօրի յեւ ձիու աշխատանքի նիւթ գուգակցումը կսա ցնեցնական յեւ եկոնոմիկ ամեմումը եֆֆեկտը:

Ձիու քարշող ուժը հարկավոր և վնջ միայն գյուղատնտեսութեան մեջ, այլ և ինչպես հին, այնպես եւ նոր ծավալվող խոշոր արդյունաբերական կենտրոններում, անտառա—էլեկտրամթերութեան մեջ: Ճանապարհների շինարարության զարգացումը պահանջում է ն' ավելի բազմապիսի ձիւի ֆառակը, միաժամանակ բաժն պահանջներ ներկայացնելով նրանց վորակի նկատմամբ: Վերջապես կա և մի մոմենտ, վորը չի կարելի վո՛չ մի բոլոր մոռանալ—դա ձիու պահանջն է՝ խորհրդային Միութեամբ սահմանները պահպանող մեր Կարմիր Բանակի կողմից:

Կարմիր Բանակի համար ձիու հիմնական արտադրողը դառել է կոլտնտեսական սեկտորը:

Այս կապակցութեամբ ԽՍՀՄ Կոլտնտէկնտրոնը հատուկ վորոշում է կալացրել «Ձի—Կարմիր Բանակին» մշտական ֆոնդ կազմակերպելու մասին:

Նույն այդ վորոշման մեջ նշված է, վոր յուրաքանչյուր կոլտնտեսութեան մեջ, անկախ նրա մասնագիտացումից, հոգուտ այդ ֆոնդի պետք է առանձնացվի 1—2 ձի:

Տարբեր տիպի ձիերի ստեղծումը, վորջ ձիակազմի քանակական ավելացումն ու վորակական բարելավումը ներկա մոմենտի կարևորագույն և ամենապատասխանատու խնդիրն է: Այդ ճյուղի զարգացման կարևորութիւնն ընդգծված է Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի 1931 թ. սեպտեմբերի 2-ի «Ձիաբուծական տնտեսութեան զարգացման միջոցառումների մասին» հատուկ վորոշմամբ: Այդ վորոշման մեջ ասվում է, վոր՝

«Չնայած ԽՍՀՄ գյուղատնտեսութեան և արանսպորտի մեքենայացման արագ զարգացմանը, ձին պահպանում է բացառիկ մեծ նշանակութիւնը գյուղատնտեսութեան մեջ, տրանսպորտում և բանակում»:

Գյուղատնտեսութեան մեջ ձին հատկապես մեծ նշանակութիւն ունի առավել յեռուն աշխատանքների շրջանում—գարնաշաքարի, աշնանաշաքարի ու բերքահավաքի կամպանիաներին:

Դրա համար այդ շրջաններում ուղղորդութիւնը դեպի ձին, դեպի նրա պահպանումն ու կանոնավոր ոգտագործումը, պետք է մեծացվի: Այս ուղղորդութիւնը պետք է արտահայտվի մի շարք գործնական միջոցառումների մշակման մեջ, վորոնք ուղղված լինեն մի կողմից պահպանելու ձիակազմը, առանձնապէս մատղաշները, վորոնք հանդիսանում են նորոգման բազան, բանվոր ձիերի ամեն տարվա բնական պակասումը լրացնողն ու միակ ֆոնդը, վորի հաշվին կատարվելու յե ձիաբուծութեան քանակական և վորակական բարելավումը, և մյուս կողմից՝ չափահաս ձիակազմի ռացիոնալ (խելացի, ավելի կանոնավոր) խնայողաբար ոգտագործումը և, վերջապես, այդ կազմի ավելացումը:

Առանձնապէս խիստ պետք է վերաբերվել խոտանմանը: Ձիու խոտանումը կարող է կատարվել միայն այն դեպքում, յերբ ձին միանգամայն անպետք կճանաչվի տնտեսական ոգտագործման համար կամ վորպես արտադրող:

Ձիակազմի խոտանելու բոլոր աշխատանքները պետք է կատարվեն հատուկ խոտանող հանձնաժողովի կողմից, վորի մեջ անպայման պետք է մտնեն անասնաբուժն ու զոոտէխնիկը:

Տնտեսապէս պիտանի ձիերն ու մատղաշները չարամտորեն ապուրինաբար մորթելու կամ ձիակազմը գիշատիչներն շահագործելու դեպքում հանցավորները պետք է յենթարկվեն ամենախիստ պատասխանատվութեան, այդ առթիւ գյուղութիւն ունեցող Միութեան Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեի և Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհրդի 1931 թ. դեկտեմբերի 7-ի վորոշման հիման վրա (տես՝ հավելված — «Ձիերի մորթելն արգիւնելու և ձիերն ապուրինաբար մորթելու և գիշատիչներն շահագործելու համար պատասխանատվութեան յենթարկելու մասին»):

ԻՆՉ Ե ԶԻՄԲ ԻՄՈՒԹՅԱՆ ԶՈՈՎԵՏՄԻՆԻՍՈՒՄԸ

Ձիաբուծութեան զարգացումն ապահովելու համար անհրաժեշտ է կյանքում կիրառել միջոցառումներ՝ մի կողմից զոոտէխնիկական ¹⁾, ուղղված անասունների բուժմանն ու նրանցից առավել արտադրողականութիւն ստանալուն, մյուս կողմից անասնաբուժա-սանիտարական ²⁾, վորոնց նպատակն է նվազեցնել անասունների հիվանդութիւններն

¹⁾ Զոոտէխնիկա—ուսմունք անասնապահութեան մասին:

²⁾ Անասնաբուժութիւն—ուսմունք անասուններին հիվանդանալուց պաշտպանելու և նրանց բուժելու մասին:

ու մահացութեանն երբ վարակիչ և վոչ վարակիչ հիվանդութեանն երբ,
ինչպես նաև կանխել նրանց առաջանալը: Ահա այդ միջոցառումները
կոչվում են զոովեմիսիան:

Զիարուծութեան զոոսեխնիկական միջոցառումները հետևյալ-
ներն են՝

ձիակազմի պահպանումը,
ձրու տարբեր տեսակների բուծումը,
այնպիսի պայմանների ստեղծում, վորոնք ապահովեն նրանց պա-
հելու լավագույն հարմարություններն ախտում,
ձիերի խնամքը, նրանց մաշկը, կերակրելը յեվ ալլը,
ձիերի բազմացնելը, բեղմնավորման կամ պանիանի կազմակեր-
պումը, եգերի բեղմնավորումը բնական, կամ արհեստական սերմ-
նավորման (բեղմնավորման) միջոցով այնպիսի պայմանների ստեղ-
ծում, վորոնք ապահովեն եգերի նորմալ հղիացումը յեվ մահացության
մեծացնելը,
առխառնվող նիւս կազմակերպումը կոլեկտիվ ախտահարում:

Ա ն ա ս ն ա բ ա լ ժ ա կ ա ն

ինչպես կանխել ձիերի հիվանդացումը,
ինչպես բուժել ձիերի,
ինչպես հսկել ձիակազմին,
ինչպես պաշտպանել ձիուն զանազան վնասվածքի հիվանդություն-
ներից յեվ պայքարը նրանց դեմ:

Զոովեմիսիանում՝ զոոտեխնիկական և անասնաբուժական մա-
սերի բաժանելը, ինչպես արված է վերը, շարադրելու վորոշ հարմա-
րութեան նպատակով, ձիաբուծութեան զոովեմիսիանում զործնական
պայմաններում կիրառելու ժամանակ չի արվում: Այդ յերկու մասերը
սովորաբար անբաժանելի չեն և սերտորեն կապված իրար հետ, ուստի
և կիրառվում են միաժամանակ:

ԴՆՉՂԵՍ ԿԻՐԱՌԵԼ ԿՅԱՆՔՈՒՄ ԶՈՈՎԵՏՄԵՆԻՄՈՒՄԸ

Զոովեմիսիանում կյանքում կիրառելը — ձիաբուծութեան հետ
կապված վորոշ աշխատավորութեան զործն են:

Սորհտնտեսութեան յուրաքանչյուր բանվոր, կոլտնտեսութեան
յուրաքանչյուր անդամ իրենց վրա պետք է վերցնեն միջոցառում-
ներն անցկացնելու պարտավորութեանն, վորոնք նախատեսված
են զոովեմիսիանում և ձգտեն լիովին կենսագործել այդպիսիք: Զոու-
վեմիսիանում ճիշտ կիրառման և նրա իր ժամանակին կատարելու

մշտական հասպտակական հսկողութեանն ապահովելու համար, ընտրը-
վում են անասնապահական և անասնաբուժական հատուկ լիազորներ,
այսպես կոչված զոովեմիսիագործներ: Նրանց պարտականութեանն է հըս-
կել ձիաբուծութեան զոովեմիսիանում կատարմանը:

Բացի դրանից, յուրաքանչյուր կոլտնտեսութեան մեջ պետք է
ընտրվի կոլտնտեսութեան վարչութեան հատուկ անդամը, վորը պա-
տասխանատու չէ տնտեսութեան ձիակազմի համար, հետևապես և հան-
դիսանում է զոովեմիսիանում կիրառման հսկողը:

Զոովեմիսիանում կիրառումը չպետք է սահմանափակվի միայն
պարտավորութեանն ձեռնարկելով: Այս աշխատանքը
սխտեմատիկ, ամենորոյս և համառորեն տարվող աշխատանք է ամ-
բողջ տարվա ընթացքում:

Զոովեմիսիանում միայն այն ժամանակ լիովին, կարգաբարձրի-
յեթե նա սխտեմատիկորեն կիրառվի վոչ միայն կոլտնտեսութեան
մեջ, կոլտնտեսութեան ախտում, այլ և ամեն տեղ, վորտեղ ել գտն-
վելիս լինեն կոլտնտեսութեան ձիերը, լինի դա ճանապարհին, ձիերի
փոխադրութեանն ժամանակ, փայտամթերումներին և այլն:

Զոովեմիսիանում կիրառմանն առանձնապես ուշադիր և հաս-
տատակամ պետք է լինել այն դեպքերում, յերբ այս կամ այն
պատճառով ձիերը հավաքված են լինում մի տեղ և այն ել մեծ
քանակութեամբ:

ՁԻԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՐԿԱՎՈՐ ՇԵՆՔԸ

ԱՆՈՒԹԻ ՏՆՂԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ախտի կառուցման համար հողամասը պետք է ընտրել չոր, վոչ
ճահճալի, բավականին ջրաթափանց գետնով, ավազոտ կամ ավազա-
խառն հողով:

Իսկ յեթե անհրաժեշտ լինի ախտը կառուցել խոնավ հողամա-
սիում, ապա անհրաժեշտ է նախորդ արդյալիք չորացնել: Բացի
դրանից, շենքի համար տեղն ընտրելիս պետք է նկատի ունենալ, վոր
այդ տարածութեանը պետք է մի քիչ թիւ լինի, վորպեսզի հողամասի
մակերևույթի վրա կանգնող ջրերը հոսեն:

Ընդհանրապես հողամասի ընտրութեանը, հենց ինքը՝ կառուցումը,
ինչպես նաև ախտի սարքավորումը պետք է կատարվի վոչ միայն
տեխնիկ-շինարարի ղեկավարութեամբ, այլ և անասնաբուժի և զոոտեխ-
նիկի մասնակցութեամբ, պահպանելով զոոտեխնիկական և անասնա-
բուժական կանոնները:

Յեթե ձիերը տեղավորված են հին շենքերում, ապա վերջիններս պետք է նախապես նաշվեն տեղական անասնաբուծի և զոոտեխնիկի կողմից:

ԱՆՈՌԻ ՆԵՐՔԻՆ ՍԱՐՔԱՎՈՐՈՒՄԸ

Շենքը ձիերի համար—ախոռը—աչնպես պետք է սարքված լինի, վորպեսզի կենդանին հնարավորություն ունենա նորմալ հանգստանալ: Դրա համար ախոռը պետք է բավարարի հետևյալ հիմնական պահանջներն. լինի բավականին տաք, չոր, լուսավոր, ունենա մաքուր ոռ և հարմար լինի սպասարկելու համար:

Տաքությունն ախոռում զգալիորեն կախված է այն նյութից, վորով շինված է ախոռը: Շինանյութին առաջադրվող հիմնական պահանջը, բացի եփանդությունից, պետք է լինի նրա բավականին ծակոտկենությունը, վորովհետև այդ հանգամանքն ապահովում է նրա պատերի, առաստաղի ջերմությունն ամենաքիչ չափով անցկացնելու հատկությունը: Ամենից շատ տարածված շինանյութը մեր պայմաններում փայտն է:

Փայտն ախոռում անհրաժեշտ և ուշադրություն դարձնել աչն բանի վրա, վոր նրա պատերը լավ կախված լինեն և ճեղքեր չունենան, այս հանգամանքն անհրաժեշտ է հաշվի առնել ձեռն ժամանակ:

Ախոռի առաստաղը պետք է լինի անպայման քիփ հավաքած ու ամրացրած, ձեփված ջրալի կավով և տաքացրած մամուռով, ունդով (կտավատի, կանեփի կեղև) և այլն: Առաստաղին առաջադրվող հիմնական պահանջը կայանում է նրանում, վոր նա իր միջով ողբ չանցկացնի ինչպես ախոռից դեպի դուրս, այնպես էլ հակառակը:

Ախոռի շենքի ձեղնահարկում (չարդախ) մեծածավալ խարի, ինչպիսիք են խոտը, ծղոտը և այլն. պահելը չի թուլատրվում հետևյալ նկատառումներով. առաջինը՝ վտանգավոր է հրդեհի տեսակետից և յերկրորդը՝ ախոռից առաստաղի միջոցով անցնող տաքերը գաղբը կուտակվում են կերի մեջ և վերջինս դրա հետևանքով ախորժակով չի ուտվում անասունների կողմից:

Ախոռի հատակը պետք է լինի բավականին ամուր, տաք, գոմաղբահյութը չանցկացնող և փտելուն լավ դիմացկուն: Վատ հատակը հաճախ ձիու զանազան հիվանդությունների պատճառ է դառնում:

Ավելի եփան և միաժամանակ նաև լիովին բավարար հատակը՝ կավաշեն հատակն է: Անհրաժեշտ է շարունակ ուշադրություն դարձնել, վոր այդ հատակը լինի կանոնավոր վիճակում:

Կավաշեն հատակի նորոգումը շատ հասարակ է: Այն կացոցում կամ աղաղում (արիաջ), վորտեղ հայտարարված են անասունի սմբակ-

ներից առաջացած փոս ընկած տեղեր, վերցվում է մի քիչ կավ, աչնուհետև առաջացած տաշտակի հատակում անվում է մանր խեճ և տոփանվում: Խեճի չեքսին շերտերով կավ է անվում և տոփանվում:

Ձիերն ախոռում պահվում են կացոցներում, կամ ինչպես նրանց անվանում են, նաև արխաշներում, ընդհանրապես արխաշում սովորաբար պահվում են հովատակները և ավելի արժեքավոր ազնվացեղ զամբիկները:

Ձիերին արխաշներում պահելն ավելի լավ է, քան կացոցներում, վորովհետև այս դեպքում անասունն ավելի ապահովված է ողով: Յերբնն աչն ախոռներում, վորտեղ ձիերը կանգնած են կացոցներում, շինվում են միքանի արխաշներ, նրանցում ավելի արժեքավոր ձիերին պահելու համար:

Կացոցները բանվոր ձիերի համար շինվում են 2,85—3,50 մետր ճերկարություն և 1,5—1,8 մետր լայնությամբ: Արխաշներն աղնվացեղ ձիերի համար՝ 3,25—3,50 մետր ճերկարությամբ և 3,0—3,5 մետր լայնությամբ: Ընտիր հովատակիներին համար արխաշները շինվում են չորաքանչյուր դիսին 4,5 քառ. մետրի հաշվով:

Բանվոր ձիու չորաքանչյուր կացոց պետք է ունենա կերաման: Արխաշներում աղնվացեղ ձիերին կոպիտ կեր տալու համար սովորաբար կերաման չեն շինում, այլ կերը տալիս են հատակին: Ուժեղ կերերը տալիս են կախովի կերամաններում, վորոնք անմիջապես վերցվում են, չերը անասունն ուտում, վերջացում է կերը:

Կերամաններում կերի ֆեցորդների թթվությունը և խմորումից խուսափած լինելու համար, կերամանները միշտ պետք է մաքուր պահվեն: Ամեն անգամ կերակրելուց հետո անհրաժեշտ է մաքրել: Ուժեղ կերերի համար շինված կերամանները, յեթե նրանք վերցնովի չեն, պարբերաբար պետք է լվանալ չեռման ջրով և չորացնել:

Անհրաժեշտ է ախոռն ապահովել բավականաչափ լույսով: Նրա ընդհանուր լույսի տարածությունը պետք է հավասար լինի ախոռի հատակի տարածության $\frac{1}{12}$ -ին:

Հետևյալ անհրաժեշտ պահանջը, վորին պետք է բավարարի լավ ախոռը, դա ողափոխման առկայությունն է նրանում: Ավելի տարածված ողափոխիչները Մուիրի փողակն է և Կինգի ողափոխիչը, ընդ վորում վերջինս ավելի կատարելագործված է:

Ողափոխիչների նորմալ աշխատանքի համար անհրաժեշտ պայմանը՝ փողակների անպայմանորեն տաքացնելն է: Փողակները տաք պահելու համար նրանց պատում են մամուռով, թեփով, մոխրով կամ վորեն ուրիշ բանով:

Կինդի ողափոխման սխտեմն յերկու փողակ ունի— ներթող, վո-
րոնք թարմ ոգ են տալիս և ձգական, վորոնք շենքից հեռացնում են
վատ ողբ: Մեկ ձգական փողակին շինում են 3-ից մինչև 5 ներթող
փողակներ:

Կոլտնտեսական ախոռներն անաղայման պետք և ամեն որ մաքրը-
վեն և աղբը դուրս տարվի շենքից ու թափվի գոմադրանոցը, վորը
պետք և գտնվելիս լինի ախոռից 100 մետր հեռավորության վրա:

Անասունների արտաթորութուններից փչացած ցամաքը նույնպես
անհրաժեշտ և ամեն որ փոխել: Ցամաքն անհրաժեշտ և, վորովհետև
նա հնարավորութուն և տալիս անասունին հանգստանալ փափուկ,
չոր և մաքուր տեղում և պաշտպանում նրան ցրտառությունից առա-
ջացած զոհազան հիվանդութուններից:

Անասուններին առանց ցամաքի պահելու կամ նրա վոչ բա-
վականաչափ լինելու դեպքում առաջանում են շնչական, մարսողական
և ուրիշ որդանների հիվանդութուն, ինչպես նաև վերջավորութուն-
ների բևեռաթիվ կարգի զանազան հիվանդութուններ: Բացի դրանից,
ցամաքը նպաստում և ախոռի հատակը մաքուր մնալուն և անփնաս և
պահում նրան ավելի չերկար ժամանակ:

Ցամաքի ավելի տարածված տեսակն աշնանացանի ծղոտն և,
Բաց քանի վոր ծղոտը, վորոշ ձևով պատրաստելուց հետո, կարող և
հաջողությամբ ոգտագործվել վորպես կեր այս կամ այն տեսակի ա-
նասունի համար, ուստի այն, վորպես ցամաք, գործածելը ձեռնա-
տու չէ:

Կոլտնտեսական անասնապահության պրակտիկայում ընդհանրա-
պես և ձիաբուծության մեջ մասնավորապես անհրաժեշտ և լայնորեն
ոգտագործել այնպիսի ցամաքալին նյութեր, ինչպիսիք են սորժը և
մամուռը:

Ինչպես ախոռները, վորտեղ պահվում են ձիերը, այնպես էլ գա-
նազան փարախներն ու բաղաները ամեն որ աղբ ու կեղտից մաքրե-
լուց բացի, պետք և վոչ սակավ, քան տարեկան լերկու անգամ հիմնո-
վին մաքրվեն և ախտահանության նպատակով սպիտակացվեն նոր
հանգցրած կրի լուծույթով—կրակաթով:

ՁԻԵՐԻ ԽՆԱՄԲԸ

ԽՆՁՊԵՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ ՁԻԵՐԻՆ ԿԵՐԱԿՐԵԼԸ

Կոլտնտեսական ձիաբուծության պայմաններում հսկայական նշա-
նակութուն և ստանում ձիերին կերակրելու կազմակերպման և տեխ-
նիկայի հարցը: Կերակրելը պետք և կատարվի համապատասխան կե-

րացին նորմաների հիման վրա, պահպանելով կերերի խնայողաբար և
տնտեսաբար ծախսելու սկզբունքը:

Կերերի նորմաները պետք և մշակված ու վորոշված լինեն յու-
րաքանչյուր կոլտնտեսության մեջ: Այդ նորմաները մշակվում են մի
կողմից հիմք ընդունելով անասունների կատարած աշխատանքների
անաղայման սխտեմատիկ ամենորյա հաշվառումը, նրա տիպն ու կեն-
դանի քաշը, և մյուս կողմից կերերի սննդաբարության արժեքը և նրանց
պաշարը տնտեսության մեջ:

Ձիերին կերակրելիս անհրաժեշտ և հաշվի առնել նրանց սեռը,
տարիքն ու նշանակումը, թե վորտեղ և աշխատելու: Ձի կարելի միա-
նման կերակրել, ասենք, մալած ձիուն կամ ամոլ դաժրելին ու դաժ-
րելին, վորը ծծող մորուկ ունի և բացի դրանից, նույն աշխատանքն
և կատարում, ինչ մյուսները: Պարզ և, վոր վերջինիս պետք և կերա-
կրել ավելացրած նորմայով:

Ձիերին կերակրելու կարգն ավելի պարզացնելու համար հարավոր
և կերերի բաժանումն ու բաշխումը կատարել ըստ նախապես ընտրած
բանվոր ձիերի խմբերի, սահմանելով յուրաքանչյուր խմբի համար հա-
մապատասխան նորմաներ: Շատ կարևոր և, վոր ձիերին՝ նման խմբա-
կային կերակրման ժամանակ, խումբը շատ ճիշտ ընտրվի: Նրա համար
անհրաժեշտ և ընտրության ժամանակ հաշվի առնել ձիերի տիպի,
նրանց խառնվածքի, աշխատունակության, կենդանի քաշի միատեսա-
կությունը:

Բացի դրանից, խմբերը կազմելու ժամանակ անպաշտան պետք և
հաշվի առնել յուրաքանչյուր ձիու տարիքն ու նրա վերության առ-
տիճանը: Կերերը վատ կամ զանազալ ուսող, պառավ, ինչպես նաև նի-
հար վիճակում գտնվող և աշխատանքի մեջ թուլացած ձիերին ան-
հրաժեշտ և բաժանել և կազմել առանձին խմբերու խումբ: Իսկ
հիվանդ ձիերը, ինչպես կանոն՝ պետք և առանձնացվեն ընդհանուր
ախոռից և կերակրվեն առանձին:

ՁԻԵՐԻՆ ԿԵՐԱԿՐԵԼՈՒ ՏԵԽՆԻԿԱՆ

Ձիու նորմալ աշխատունակությունն անմիջականորեն կախված
և նրան կերակրելու տեխնիկական կանոնների պահպանումից:

Նախ և առաջ հաշվի առնելով տնտեսության կերի պաշարները,
հարկավոր և ունեցած կերերը բաժանել ըստ սկզբունքի և կատարվող
ու առաջիկայում կատարվելիք աշխատանքների բնույթի:

Հասուկ ուսողություն պետք և դարձնել ձիուն կերակրելու վրա
գաղափարային գաղափարային կամպանիայի միտքով օրգանում և
այդ կամպանիայի լարված աշխատանքի ժամանակ 2—3 շաբաթ ա-

առաջ, նախ ան դարձան աշխատանքների սկիզբը, կերակրելը պետք է ուժեղացվի, նախապես այդ ժամանակի համար թողնելով, վորքան կտրելի յե, լավորակ կերեր:

Ձիերի, ինչպես նաև ուրիշ տեսակի անասունների կերերը, պիտի լինեն միանգամայն լավորակ: Վնչ մի զեպքում չի կարելի թույլ տալ կերակրել փտած, բորբոսով ծածկված կամ կեղտոտված, ինչպես նաև թրջված, մնալուց փչացած, փոշոտ կերերով, վորոնք ունեն մեծ քանակությամբ վնասակար բույսերի խառնուրդ, վորոնց առատությունն սպառնում է ձիերի առողջությանը և նույն իսկ կյանքին:

Ձիերի լիակատար ոգտագործման համար այլպիսիք պետք է համապատասխան ձևով պատրաստվեն:

Կերերը տալու ժամանակ հարկավոր է սահմանել և խիստ հետևել վսրոշ հետևողականության, այսինքն՝ առաջ կերակրել կոպիտ կերերով—խոտ կամ դարման, յերբեմն ավելացնելով հյութալի կեր: Յերբեմն կոպիտ կերը տրվում է կտրված ձևով, թեփի կամ ալյուրի հետ խառնած շփ-թի նման: Սա արվում է սովորաբար ձիուն մեծ քանակությամբ դարմանով կերակրելիս, վորը նախապես պետք է մի քիչ խաշել:

Կոպիտ կերն ուտելուց հետո ջրում են և դրանից հետո արդեն տալիս հատիկավոր կերը: Ինչպես կանոն, ձիերին պետք է ջրել մինչև հատիկավոր կերի տալը:

Վարսակը, ինչպես նաև մյուս տեսակի հատիկները բանվոր ձիերին տրվում է դարմանի հետ միասին, վորի քանակը պետք է վերցնել վարսակի $\frac{1}{3}$ -ի չափով: Դարմանի յերկարությունը պետք է լինի մոտավորապես 2 սանտիմետր:

Ինչպես կանոն պետք է գիտենալ, վոր բանվոր ձիերին անմիջապես աշխատանքից առաջ չի կարելի կերակրել: Անհրաժեշտ է, վորպեսզի ձին կերակրելուց $1\frac{1}{2}$ ժամ հետո աշխատեցվի: Դաշտային շտապ աշխատանքների պայմաններում յերբեմն հարկավոր է լինում շեղվել այդ կանոնից, սակայն այդ դեպքում ձիուն պետք է աստիճանաբար վարժեցնել: Հատիկավոր կերը ձիուն պետք է տալ վոչ շատ, քան $1\frac{1}{2}$ —2 ժամ աշխատանքից հետո, յերբ ձին կշորանա և կջրվի:

Ձիուն նոր կեր տալը, ինչպես նաև կերերի մեջ փոփոխությունն մտցնելը պետք է կատարվի աստիճանաբար:

Սովորական ժամանակ ձիուն պետք է կերակրել վոչ պակաս՝ քան որական 3 անգամ, իսկ լարված աշխատանքների պայմաններում վոչ պակաս, քան 4 անգամ:

Կոպիտ կերերը տրվում են կերամաններում, իսկ աղնվացեղ ձիերին՝ հատակին:

Ուժեղ կերերը պետք է տալ անպայմանորեն կերամաններում կամ թե խարապարկերում:

Ախտից հետո, դաշտային աշխատանքներին, հատիկավոր կերերը պետք է տալ խարապարկերում, հնարավորության սահմաններում խուսափելով ընդհանուր մաուրներից:

Ձիերի չոր կերից արոտավայրին անցնելը, կամ հակառակը, պետք է կատարվի աստիճանաբար, մոտավորապես 7—10 րոպե ընթացքում:

Ձի կարելի ձիերին կերակրել, ինչպես նաև թույլ տալ նրանց արածելու շատ ճահճացած, ազատ մարդպետի ներքում: Վնչ մի զեպքում չի կարելի ձիերին թողնել ախպիսի մարդպետի ներքում, վորոնք վարակված են սիբիրախտով, պիրոպլազմոզով, ինչպես նաև վորդերով և ուրիշ վարակիչ հիվանդություններով: Այս դեպքում բոլոր անբարենաշուղ արոտավայրերը պետք է հատուկ հաշվառման յկնթարկված լինեն անասնաբուժի մոտ և լավ հայանի յոչբաքանչյուր կոլտնտեսականի:

Նոր հարած խոտը պետք է պատրաստվի 6—12 ժամի համար, վորովհետև յերկար պահելը նվաղեցնում է նրա օննդարարությունը:

Աշխատանքից վերադարձած ձիերին թողնել արածելու կամ կերակրել նոր հարած խոտով կարելի յե վոչ շուտ, քան 1—2 ժամից հետո, յերբ ձին կհովանա: Ձի կարելի ձիերին թողնել արոտավայրերը ուժեղ ցողի, աշնան առաջին ցրտերի ժամանակ, ցուրտ, քամոտ անձրևային օրերին կամ շատ ուժեղ շոգերին, մանավանդ, յեթե արոտավայրում չկա հատուկ վարախ կամ ծառեր, վորտեղ ձիերը կարողանային պատսպարվել:

Ձ Ր Ա Տ Ե Ղ

Կա վագույն ջուրը համարվում է դեռի կամ հոսող լճերի ջուրը:

Այդպիսի ջուրը պետքական է ձիերին ջրելու համար միայն այն պայմանով, յեթե նա չի հոսում խիտ բնակեցրած տեղերով: Ամեն տեսակի թափուկների և աղղեղությունների հետեանքով, ջուրը չափազանց կեղտոտվում է և հաճախ միանգամայն անպիտք դառնում դործածելու համար: Դրա համար, յեթե չկան ուրիշ հարմար ջրատեղեր, ջուրը պետք է վերցնել բնակեցրած վայրերից մի քիչ բարձրից:

Ջուրը ձիերի համար պետք է լինի բավականաչափ մաքուր առանց հոտի ու դույնի և ունենա հաճելի համ:

Լճերի, չհոսող լճակների, առուների և այլ ջրերն անպետք են խմելու համար: Նա միշտ վատ և լինում, հաճախ ունենում և մուգ դուլն, հոտ և աղտոտված և միկրոօրգանիզմ:

Ախտոի համար ամեն ուր պետք և վերցնել թարմ ջուր:

Չի կարելի ձիերին ջրել սառը ջրով: Դրա համար ել պետք և նախապես, 3—4 ժամ թողնել բակերում, վոր քիչ տաքանան:

Ձմեռը ձիերին ջրում են սովորաբար ախտում:

Յնթե ձիերը ջրվում են անմիջականորեն գետերից, առվակներից կամ ջրոգներից՝ ախտից ախտ, մանավանդ ճանապարհին, ապա նրանցից հետո ձին պետք և 1—2 կիլոմետր անցնի խոշոր քայվածքով կամ վազքով (рысь), մանավանդ ցուրտ լեղանակին:

Ձիուն ջրելու համար պահանջվող ջրի քանակությունը կախված և նրա աշխատանքի մեջ լինելու ժամանակից և ողի բարիխառնություններից: Ձմեռը ձին քիչ և խսում, ամառը՝ շատ: Չոր կերի ժամանակ ավելի շատ, քան հյութալի կերի:

Ձիու նորմալ գործածած ջուրը մեկ որվտ ընթացքում հավասար և 3—4 դոյլի: Ձիուն ջրելը պետք և կատարել կանոնավոր, սահմանված ժամանակ, հատկապես կեր տալուց առաջ: Աշխատանքից վերադարձած ձիերին ջրում են նրանց հովանալուց և չորանալուց հետո, սովորաբար 1¹/₂—3 ժամ անց: Աշխատանքից վերադարձած հոգնած քրտնած ձիուն կարելի չե տալ 2—3 նվազով մոտ քառորդ դուլլ գոլ ջուր:

Ձիերին անմիջականորեն բակերից կամ ընդհանուր դուլյով ջրել չի կարելի: Պետք և ունենալ հատուկ դուլյ, վորով ջուրը լցնում են առանձին դուլյերի մեջ, վորոնք նշանակված են հատկապես վորոշ ձիերի կամ նրանց խմրի համար: Այն դուլը, վորով լցնում են ջուրը չի գարելի հատակին դնել, այլ պետք և կախել բակի մոտ պատին ամրացրած կեռից:

ՁԻԵՐԻ ՄԱՔՐԵԼԸ

Կոլտնտեսական ախտում հատուկ ուշադրություն պետք և դարձնել ձիերին մաքրելու վրա: Նա պետք և կատարվի ճիշտ ու կանոնավոր:

Ցանկալի չե ձիերին հիմնականորեն մաքրել ամեն ուր, համենայն դեպս վոչ ուշ, քան տասնորդակում յերեք անգամ, անալաճանորեն ամեն ուր սրբելու պայմանով:

Վորպես կանոն, ձիերը մաքրվում են ախտում, ձիակապարանների մոտ, և միայն շատ ցուրտ որերին՝ ախտի միջանցքներում կամ արահում:

Ձիերին մաքրելու համար գործադրվող իրերն են — խոզանակ, քերիչ, ծղոտի վորոր, մազե ավել, մահուդի կտոր և դուլլ՝ ամրակները վախալու համար:

Ձիու մարմինը սկզբում մաքրվում և խոզանակով, ծղոտե վորորով և աչնուհետև շփվում թաց մահուդի կտորով: Քերիչը գործ և անվում խոզանակի վրայից հավաքված փոշին ու թեփը մաքրելու համար: Ձիուն քերիչով մաքրել չի կարելի, դա գրգռում և ձիու կաշին, հաճախ նրա վրա թողնում և քերվածքներ, վորոնց միջոցով ձիու աբյան մեջ հեշտությունը կարող են անցնել կեղտ ու դանազան միկրոօրգանիզմ և հիվանդացնել անասունին: Ձիու աչքերն ու քթածակերը պետք և շփել թաց և մաքուր շորով: Նույնն անհրաժեշտ և անել նաև ձիու օեոական օրգանների նկատմամբ, շփելով աչքալսիք մահուդի կտորով:

Առանձին ուշադրություն պետք և դարձնել աղնվացեղ ձիերի և մատղաշների մաքրելու վրա:

Սովորաբար ձիերին մաքրում են մինչև աշխատանքը, իսկ աշխատանքից վերադառնալիս, հարկավոր և մի փունջ ծղոտով կամ ծղոտի վորորով հեռացնել նրա մաշմի վրայից կեղտն ու քրտնքը, չորացնելու շափ շփել և հետո ծածկել սթարով:

Ձիու լծասարքի կամ թամբի տակ աշխատելուց հետո, անալաճման պետք և նույն խնամքով ու հոգացողությամբ շփել նրա մեջքը, գոտկատեղը, դավակն ու վերջավորությունները:

Վորքան կարելի չե ձիերին պետք և շատ պահել բաց ոդում, ոգտագործելով դրա համար ձիու կապելատեղերը, փարախները և այլն: Այս բանն առանձնապես վերաբերվում և աղնվացեղ ձիերին ու մատղաշներին:

Տարվա ցուրտ ժամանակը և ցուրտ ախտներում ձիերին պետք և ծածկել սթարով կամ խալրով:

ՁԻԵՐԻՆ ԼՈՂԱՅՆԵԼՆ ՈՒ ԼՎԱԼԸ

Ձիերին լվալու կամ լողացնելու ժամանակ հարկավոր և նկատի ունենալ հետևյալ կանոնները՝

1. Չի կարելի լվալ կամ լողացնել քրտնած կամ տաքացած ձիուն: Անհրաժեշտ և թույլ տալ ձիուն հովանալու:
2. Չի կարելի լվալ կամ լողացնել սառը ջրով: Ջրի ջերմաստիճանը պետք և լինի 16 աստիճանից վոչ պակաս Ցելսի:
3. Լողացնել կարելի չե 10—15 բուլիցից վոչ ավելի:
4. Լվալը կամ լողացնելը պետք և կատարվի առավոտը կամ լե-

րեկոյան, տաք, վոչ քամոտ որերին: Ձի կարելի ձիուն լողացնել արեւատալի ժամանակ:

5. Լվալուց կամ լողացնելուց հետո պետք է ձիուն ման ածել մինչև չորանալը, կամ քշել վաղըով, այդ նպատակի համար ընտրելով փոշուց ու քամուց պաշտպանված տեղ:

6. Հարկավոր է ձիերին լողացնել լողծուն, աղմոտ հատակ ունեցող և չհոսող կեղտոտ լճակներում:

ՁԻՈՒ ՍՄԲԱԿՆԵՐԻ ԽՆԱՄԲՆ ՈՒ ՊԱՅՏԵԼԸ

Ձիու սմբակները միշտ պետք է պահել պահանջված կարգով: Դրա համար ամեն օր փայտե դանակով կամ սմբակի կեռով պետք է մաքրել սմբակի տակի մասում կուտակված կեղտն ու աղբը: Սմբակները մաքրելիս պետք է պահպանել սմբակները ծածկող ապիկին, բացի մաքրելուց, անհրաժեշտ է սմբակները լվալ ամեն օր:

Նոր միայն աշխատանքից վերադարձած ձիերի սմբակները կարելի է լվալ միայն $1\frac{1}{2}$ —2 ժամից հետո, այսինքն՝ չերը անատունը կհոգանա: Լվանալուց հետո սմբակները և վերջավորության կից մասերը չորացնելու համար շփում են մահուցի կտորներով: Հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել սմբակի սլաքի պահպանման վրա, վորը զսպանակի դեր է խաղում սմբակի համար:

Ձի կարելի սմբակի լեղջուրին լուղ (мазь) կամ խաչձուլան քսել: վերջինս ավելի ֆնաս և տալիս, քան ոլոտ: Թուլատրվում է լերեմն սմբակներին ճարպ քսել, առկայն վոչ աղած և փչացած: Դա թույլ է տրվում խոնավ տեղերում աշխատելու դեպքում, պայմանով, վոր աշխատանքը վերջացնելուց հետո սմբակները մաքրվեն: Չպայտած ձիերի սմբակներն անհրաժեշտ է մաքրել յուրաքանչյուր 3—4 տասնորյակը մեկ: Սա հավասար չափով վերաբերում է բոլոր ինչպես չափահաս-բանվոր ձիերին, այնպես էլ մատղաշներին:

Յուրաքանչյուր կոլտնտեսական ախոռում ամպլացման պետք է և լինի պայտելու ցուցակ: Ցուցակում կանոնավոր ու ճիշտ կերպով պետք է նշանակված լինեն այն որերը, յերը մաքրվել են սմբակները, կամ Խորից պայտել ամեն մի ձիու:

Իր ժամանակին և կանոնավոր պայտելը պաշտպանում է ձիու սմբակները նրա լեղջուրի արագ քերվելուց և միաժամանակ հնարավորություն տալիս ձիուն աշխատանքի ժամանակը մեծ հեռա-րան ունենալ վերջավորությունների համար:

Պայտելիս պետք է պահպանել հետևյալ հիմնական պահանջները

1) Սմբակը պետք է ճիշտ կերպով պատրաստված լինի պայտելու համար, այսինքն՝ մաքրված, հեռացված ավելորդ, անպետք մասը, ընդվորում ավելորդ լեղջուրը հեռացնելու ժամանակ չի կարելի սմբակի դանակով դիպչել սլաքին, վորից հեռացվում է միայն լեղջուրի մակերեսային մեղքերը:

2) Պայտել պետք է շինված լինի ճիշտ ու կանոնավոր, մաքուր կոված, հարթ և ուղիղ հարմարեցրած սմբակին:

3) Պայտելիս պետք է հետևել, վորպեսզի պայտել հարմարեցվի սմբակին և վոչ թե հակառակը:

4) Վոչ մի դեպքում չի կարելի սմբակի վրա տաք պայտ դնել, վորովհետև նա փչացնում, չորացնում է սմբակի լեղջուրը և նրան փխրուն և ջարդվող դարձնում:

5) Անհրաժեշտ է յուրաքանչյուր 3—4 տասնորյակը մեկ նորից պայտել ձիերին:

6) Ձիերի պայտելը կարելի է փստահել միայն պայտելու գործն իմացող պայտորի:

Ինչպես աշխատանքի դնալուց առաջ, այնպես էլ վերադառնալուց հետո պետք է ուշադրությամբ նայել ձիու սմբակներին — արդյոք պայտերի ամրությունը, սեպերի (մեխերի) ամրոջությունը և այլն: Հայցնաբեքած քերություններ պե՛տ է անմիջապես ուղղվեն:

ՁԻԵՐԻ ԲՈՒՄՈՒՄԸ

Չորվոտմինիմումի կարևորագույն միջոցառումներից մեկը — դա ձիերի բուժումն է, սկսած բեղմնավորման կամպանիայից, վերջացրած հասունացած ձի ստանալով:

Միջոցառումների ընդհանուր առանցքը, վորոնցից գումարվում է ձիերի բուժելու վոյժ ընթացքը, դա բեղմնավորման կամպանիան է, նրա կազմակերպումը, վորը հանգում է առանձին բեղմնավորման կաշանների կազմակերպելուն և նրանց աշխատանքին, հղի դամբկներին կանոնավոր պահելուն, ծնելուն և, վերջապես, մատղաշների դաստիարակությունը:

ԲԵՂՄՆԱՎՈՐՄԱՆ ԿԱՄՊԱՆԻԱՅԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Այդ միջոցառումի սկզբնական մոմենտը բեղմնավորման կամպանիայի նախապատրաստումն է: ԽՍՀՄ Ժողկոմխորհի 1931 թ. սեպտեմբերի 2-ի «Ձիաբուժական տնտեսությունների վարկացման միջոցառումների մասին» պատմական վորոշման մեջ նշվում է.

«1932 թ. բեղմնավորման կոմպանիային կազմակերպել 30,000 բեղմնակայաններ՝ 60,000 հովասակներով, այդ բովում 1200 կայաններում կազմակերպել արհեստական բեղմնավորում 1932 թ. բեղմնավորման կոմպանիային ձեռքի վոչ պակաս 16 միլիոն զամբիկ»

Այս առաջադրանքը հաջողութեամբ կատարելու համար անհրաժեշտ է լավ հիշել, Վոր բուծման համար պիտանի բոլոր առաստաղները պետք է ոգտագործվեն բեղմնավորման կամպանիային:

Դրա համար հարկավոր է իր ժամանակին ցուցաբերել և հաշվառման վերջին բոլոր ազնվացեղ, հավանութուն դտած և բեղմնավորման թողած հովատակներին:

Յուրաքանչյուր հովատակ բեղմնավորման կամպանիայի ընթացքում պետք է ոգտագործվի առավելագույն հնարավորութեամբ, վորպես միևնույն, ծածկելով դամբրիկներին այն նորման, վորը նրա համար նշանակված կլինի: Այդ նորման պետք է ձևավորված արանի չափահաս հովատակի համար միջին հաշվով սահմանվում է բնական բեղմնավորման դեպքում 50 դամբրիկ, արհեստական սերմնավորման դեպքում՝ 250: Հավանութուն դտած և բեղմնավորման թողած չափահաս հովատակի ծածկելու նորման 50 դամբրիկ է:

Բեղմնավորման համար անպետք վորձ ձիերին, վորոնք ծագել են չրաբերված վոչ ցեղական ձիերից, ինչպես և խոտանված հովատակներին, վորոնք կորցրել են իրենց ցեղական արժեքը, անհրաժեշտ է ամորձատել և ոգտագործել տնտեսական աշխատանքներում:

Բեղմնավորման կամպանիայի նախապատրաստվումը պեժ է 8ադի նախապես, սկսվելով առնանից:

Բեղմնավորման կամպանիայի նախապատրաստման շրջանում պետք է հայտարարվի շրջանում ունեցած հովատակների և խորհրտեսութուններում, կոլտնտեսութուններում և մենատնտեսութուններում յեղած դամբրիկների քանակը և սահմանվեն մալրական բները, դամբրիկներին կազմով հագեցված շրջանները: Դրա հիման վրա պետք է կատարվի հովատակների բաշխում շրջաններին և կոլտնտեսութուններին միջև և վորոշվի բեղմնակալանների կետերը:

Բեղմնավորման կամպանիայի պլանը, սկսած դեկավար կազմակերպութունից, մշակվում է վորպես կալուն կոնարող առաջադրանք և բաժանվում հետևողականորեն՝ հասցեներով մինչև գյուղխորհուրդ, խորհրտնտեսութուն, կոլտնտեսութուն, գյուղ:

Բացի դամբրիկներին ծածկելու կոնարող թվերից, տրվում են արտադրական ցուցանիշներ ծնելու և մատղաշները մեծացնելու համար:

Հոգեփոխման կողմից սահմանված են հետևյալ նվազագույն ցուցանիշները. — բարեհաջող ծնելու միջին տոկոսը ձիարուծական ֆերմաներում վոչ պակաս 65%¹⁾, բոլոր խորհրտնտեսութուններին և կոլտնտեսութուններին համար վոչ պակաս 60%¹⁾, պիտանի արտադրանքի ստացումը ֆերմաներում վոչ պակաս 70%¹⁾ և բոլոր խորհրտնտեսութուններում և կոլտնտեսութուններում վոչ պակաս 65%¹⁾:

Ձիարուծական ապրանքային ֆերմաներում պետք է ծածկվեն բազմացնելու համար պիտանի բոլոր դամբրիկները:

Ինչ վերաբերում է խորհրտնտեսութուններին և կոլտնտեսութուններին վոչ ձիարուծական ուղղութիւն ունեցող դամբրիկներին, ապա բազմացնելու համար ոգտագործվող դամբրիկները պետք է կազմեն վոչ քան վորական ձիակազմի 40%¹⁾ -ից վոչ պակաս 1%¹⁾:

Բերված ցուցանիշները նվազագույններն են: Հանդիպական պլանների միջոցով ալգալիք պետք է գերակատարվեն:

1933 թ. հասուկ ուսադրուրյուն պեժ է դարձնել արհեստական բեղմնավորման վրա:

Յուրաքանչյուր խորհրտնտեսութունում և յուրաքանչյուր կոլտնտեսութունում, յուրաքանչյուր հիմնարկում, վորոնք վարում են բեղմնավորման կամպանիայի կազմակերպումն ու կիրառումը, պետք է ընտրեն հատուկ անձնավորութուն, վորը պատասխանատու լինի տարած աշխատանքներին համար: Տեղի չպետք է ունենա 1932 թ. բեղմնավորման կամպանիային դիմագրկութունը:

Բոլոր ՄՏԿ պետք է ապահովեն ձիերի բեղմնավորման կամպանիայի կազմակերպումը և նրանցում պիտանի դամբրիկներին վոչ կազմի ծածկումը:

Գարնան բեղմնավորման կամպանիան հաջող անցկացնելու համար անհրաժեշտ է նրա շուրջը լայնորեն մարիլիգայի լենթարիկի հասարակական կարծիքը և վճռական հակահարված տալ կուլակության վոգորումներին:

1933 թ. գարնան բեղմնավորման կամպանիան պետք է հարվածային լինի: Նա պետք է անցկացվի լայնորեն ծավալված հարվածայնության և սոցմբցության հիման վրա:

ԲԵՂՄՆԱԿԱՅԱՆ

Հիմնական կայան ունեցողները հանգիստանում են խորհրտնտեսութուններն ու կոլտնտեսութունները, վորոնք չնորհիվ իրենց տնտեսական հղորության, կարող են լավագույն ձևով կահավորել բեղմնակայանը և կազմակերպել նրա աշխատանքը:

1) Համաձայն ՌՍՖՍՀ Հոգեփոխման առաջադրանքի:

Նախած հովատակի բեղմնակալանում գտնված ժամանակաշրջանին, վերջիններս բաժանվում են՝ ժամանակավոր, վերահղ հովատակը մնում է միայն բեղմնավորման սեզոնում և մշտական, վերահղ հովատակը մնում է ամբողջ տարին: Մինչև վերջին ժամանակներս մշտական կալաններում գտնվում էին գլխավորապես հավանություն գտած հովատակները, իսկ ժամանակավորներում — պետականները: Իսկ այժմ, պետական հովատակների առավել ուղտադրմամբ անպահովելու համար կազմակերպվելու չեն մշտական կալաններ պետական հովատակներով:

Անկախ նրանից, թե ճրագրված և ժամանակավոր կամ մշտական կալաններ կազմակերպելուց կամ այն կոլտնտեսությունում, նա պետք է պատրաստ լինի հովատակն ընդունելու: Դրա համար կալանը պետք է անպահովել անհրաժեշտ շենքով — ակոսով, վորտեղ աղտադրողների համար պետք է կահավորվեն արխաններ 3,25—3,50 մետր չերկարությամբ և 3—5,50 մետր լայնությամբ: Արխանը պետք չի լինում են հարթ ու ամուր: Առջևի պատն իր ներքևի մասում, հատակից 1,5 մետր բարձրությամբ շինվում է միապալատ, վերինը՝ վանդակավոր: Չի հանձնարարվում արխաններում շենքեր շինել: Դռները պետք է լինեն 1,2 մետր լայնությամբ և բացվեն դեպի դուրս՝ լուսամուտների, հատակի, առատաղի՝ կառուցվածքի նկատմամբ պետք է պահպանել նույն կանոնները, ինչ ցույց են տրված ձիու շենքի մասին խոսված գլխում:

Բեղմնակալանի ինվենտարը չի տարբերվում ակոսի ընդհանուր ինվենտարից, բաց նա պետք է լրացվի բեղմնավորման համար անհրաժեշտ իրերով:

1. Ձուգավորման սանձ, հաստ, վոչ խիստ սանձի բերանոցով:
2. Յերկու պարան, 5—6 մետր չերկարությամբ հաստ, ամուր կանեփի ծալերով, վորտեղ մի ծալին ամրացրած են կեռը և վորով պարանը միացվում է սանձի ողին:
3. Բինտեր՝ զուգավորումից առաջ զամբիկի պոչը բինտելու համար: Բինտերը շինվում են կտավից 1,5 մետր չերկարությամբ և 10—15 սմ. լայնությամբ:
4. Հոռ՝ խիստ զամբիկների համար:
5. Սպունգներ՝ զուգավորումից առաջ զամբիկի սեռական որդանները լվալու համար:
6. Վտանակապեր զամբիկների համար, վորտեղ հազցվում են զուգավորումից առաջ հովատակներին պաշտպանելու համար: Վտանակապերը կարող են շինվել սովորական կապերից կամ ամուր պարանից:

7. Շերեփ, սապոն, սրբիչ, կալի-հիպերմանգանատ կամ սողա, վորտեղ անհրաժեշտ են ավելացնելու ջրին, վորով լվանում են հովատակի սեռական անգամը, չերը նա խնում է զամբիկից: Բեղմնակալանում պետք է անպայման ձիապան լինի: Նա հետևում է հովատակին, մոտ թողնում զուգավորման, նա չի պատասխանատու չե հովատակի վիճակի մասին:

Բեղմնակալանը պետք է ունենա կայուն սահմանված կարգ, վորը նախատեսի հովատակի հանդստի, կերակրման, դրոսանքի և զուգավորման ժամանակը:

Չամբիկի զուգավորմանը, չերը դա՝ կատարվում է ձեռնաքաշ յեղանակով, պետք է անպայման նախորդի նրա փորձը և միայն մյն զամբիկի մոտ կարելի չե թողնել հովատակը, վոր զամբիկը գտնվում է «ցանկություն» վիճակում:

Փորձի համար պետք է գործադրել սովորված փորձիչ-հովատակ: Հատուկ փորձիչի բացակայության դեպքում զամբիկի փորձը կարելի չե կատարել հենց նույն հովատակով, վորով ծածկում են զամբիկներին, բայց այս դեպքում հովատակին պահպանելու համար փորձը պետք է կատարվի հատուկ փակոցի միջոցով:

Առաջին զուգավորումից հետո, սահմանված վորտեղ ժամկետից հետո, այսինքն՝ 8-րդ, 16-րդ օրը, զամբիկին պետք է բերել ստուգելու և ցանկություն հայտաբերելու դեպքում՝ նորից ծածկել նրան: Առաջին զուգավորումից հետո 16-ից 24 օրվա շրջանում պետք է առանձնապես ուշադիր լինել, վորովհետև ամենից հաճախ այդ շրջանում կարելի չե սպասել ցանկության կրկնվելուն:

Հղիացած զամբիկին, սկսած հղիության 5-րդ օրից, պետք է բերել փորձի, վորովհետև այդ ժամանակ զամբիկն ավելի հաճախ է ցանկություն ունենում և բեղմնավորումը կատարվում է ավելի հաստատ:

Մեծ ուշադրությամբ պետք է նետել զամբիկի ցանկության յեբեկում:

Բեղմնավորված զամբիկի համար անհրաժեշտ է ստանալ բեղմնավորման վկայագիր, վորի վրա անպայման մտրուկի ծնվելուց հետո, կալանում կամ աղբոսումի մոտ համապատասխան նշում պիտի անել, ցույց տալով ծնելու ամսաթիվը, մտրուկի սեռը, գույնը, նշանները և նրան տված անունը:

ՀՀԻՈՒԹՅՈՒՆԸ. ԾՆԵԼԸ

Ծածկված զամբիկը հղիության առաջին շրջանում պետք է տանի սովորական աշխատանք, բայց նրան չափից դուրս հոգնեցնել չի կարելի: Հղիության յերկրորդ շրջանում աշխատանքը կատարվում է

չափավոր, աստիճանաբար անցնելու ավելի թեթև աշխատանքի։
Ծնելու մոմենտը մոտենալու հետ, 1—2 տասնորյակ մինչև ծնելը,
զամբիկին պետք է ազատել աշխատանքից, ման ածել կամ թե թող-
նել զբոսնելու հատուկ փարախում։

Ծնելու մոմենտին զամբիկին պետք է տեղափոխել ավելի ընդար-
ձակ արխաջ, ավելացնել նրա ցամքարի քանակը և ուժեղացնել նրա
վրա ունեցած հսկողությունը։

Հղի զամբիկին պետք է տալ միանգամայն լավորակ կեր։ Բոր-
բոսնած, փչացած, բոլորովին սառած կեր ընդհանրապես ձևում և
մասնավորապես հղի զամբիկին չի կարելի տալ։ Հղիության առաջին
6—7 ամիսը զամբիկին կերակրում են 3 անգամ, վերջին ամիսներին
կերակրել պետք է ավելացնել և հասցնել մինչև 4—5 անգամի։

Հղի զամբիկը պետք է բավականին գեր լինի։ Զամբիկի՝ ինչպես
չափեց դուրս ճարպակալիլը, աչքակալիլը հյուսվելը անթույլատրելի
լին։ Հղի զամբիկին կերակրելու փոփոխությունը պետք է կատարվի
զգույշ և աստիճանաբար։ Նրան չի կարելի սառը ջրով ջրել, կարող է
հղաթափ լինել։ Անհրաժեշտ է խուսափել խմելուց, արագ քշելուց,
խիստ ուրբաններին։

Շատ մեծ ուշադրությամբ պետք է հետևել ծննդաբերական նշան-
ներին—փորի, շեքամեջի ուժեղ ալտուցին, սրբանուսկրի փոս ընկնե-
լուն, աճուկներին հեռանալուն, պտուկներին ուռչելուն և նրանից կաթի
կաթիլներ դուրս գալուն։

Նորմալ ծննդաբերությունը դեպքում չխանգարել զանրելին,—պա-
հելով դուրս յեկող մտրուկին։ Վերջինս կարելի չէ քաշել միայն
ծննդաբերական ցավերի ժամանակ։

Անկանոն ծննդաբերությունը դեպքում կանչել անասնաբուժի։

Ծնվող մտրուկին պետք է ընդունել մաքուր ցամքարի վրա։
Պորտը, վորով մտրուկը կապված է մոր հետ, չերկու տեղից կապվում
և մաքուր, յեռացրած բամբակի թելով և մեջտեղից կտրվում։ Պորտի
ծալերին քսել չող, կրեոլինի լուծվածք և այլն։ Պորտը կտրվում է
մոտավորապես մտրուկի փորից մեկ բութ լայնություն չափ հեռավո-
րությունից։ Բաժանված ընկերքն անմիջապես, կեղտոտած ձողով
հետ, դուրս է տարվում ախուրից և թաղվում հողի մեջ։

Վարակիչ վիժումի կամ վաղաժամ ծննդաբերությունների ժա-
մանակ ընկերքը ցույց են տալիս անասնաբուժին, արխաջն ախտա-
հանում։

ՄԱՏՆԱՇԻ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Նոր միայն ծնված մտրուկին շփում, չորացնում են չոր ձողովի
փափուկ վնջերով և քիչ ժամանակից հետո ոգնում մոտենալու մորը
և գտնելու պտուկը։ Կաթի առաջին բաժինը—զալը առանձնապես ող-
տակար է մտրուկին, վորովհետև ունենալով լուծողականի հատուկ-
ություն, նա ոգնում է մտրուկի աղիքների մեջ կուտակված կղկղանքը
մաքրելուն։ Կղկղանքի դուրս չգալու դեպքում, դիմում են կլիզմայի
ոգնություն։

Ծնելուց 6—8 օր հետո լավ տաք յեղանակին, մտրուկին ու մորը
դուրս են բերում զբոսանքի։ Վերջինս այնուհետև պետք է կատարել
ամեն օր, աստիճանաբար յերկարացնելով նրա տևողությունը։

Հասուկ ուժադուրյան առարկա պիտի դառնա մասդաօնեթի կերակ-
րելն ու խնամքը։

Ծնված մտրուկի հիմնական կերը, առաջին ամիսներին մոր կաթն
է, վորն իր մեջ պարունակում է ջահլ որդանիդմի համար բոլոր ան-
հրաժեշտ սննդաբար նյութերը։ 1¹/₂—2 ամսական հասակում պետք է
սկսել մտրուկին աստիճանաբար վարժեցնել վարսակի, սկսելով տալ
քիչ-քիչ, մեկ-յեկու բութ և մորից կտրելու մոմենտին հասցնել 1 կի-
լոգրամի։

Առաջին երգանում վարսակը մտրուկին պետք է տալ ջարդած վի-
ճակում, վորով մի կողմից նա ավելի լավ է ծամում վարսակը և մյուս
կողմից մտրուկի ծամող մկանները պաշտպանում ավելորդ հոգնածու-
թյունից։ Հենց այդ ժամանակ էլ մտրուկն աստիճանաբար սովորում է
կողկտ կերի—խոտի, ընտրելով մորը տված կերից ավելի համեղ և
քնքուշ խոտիկները։ Կանաչ խոտին մտրուկը շատ արագ է սովորում,
զբոսնելով արոտավայրում, նա, ընդորինակելով մորը և հետևելով
բնական բնազդին, սկսում է պոկոտել մատղաշ խոտերը, դրանով ա-
վելացնելով մորից ստացած կաթի վրա իր զարգացման համար ան-
հրաժեշտ սննդաբար նյութեր։ Վորպեսզի մտրուկն ուտի վերջացնի
իրեն հասանելի վարսակի բաժինը, վերջինը տրվում է նրան առան-
ձին փոքրիկ կերամանի մեջ, վորն իր շինվածքով անմատչելի չէ
մորը։

Մորից կտրելու մոմենտին, այսինքն 5—6 ամսական հասակում,
մտրուկը պետք է լիակատար կերպով վարժված լինի կողկտ կերի և
վարսակի։ Հենց այդ ժամանակ էլ անհրաժեշտ է նրան ձևքի սովո-
րեցնել։ Դա մեծ աշխատանք չի պահանջում, վորովհետև մտրուկների
մորից կտրելու ժամանակը համընկնում է նրանց մազը փոխելու ժա-
մանակին, իբրև նրանք փոխում են իրենց ազվամազը։ Մտրուկներն

իրենց մազը փոխելու ժամանակ քորվելու շատ ուժեղ ցանկություն են ունենում, ահա ոգտվելով այդ հանգամանքից, հեշտ և նրանց մարդուն սովորեցնելը:

Մագքափելու ժամանակ մտրուկի համար պետք է շինել փափուկ պախուց (непозудка) և հազցնել նրան:

Վերջավորությունները շոյելով, բարձրացնելով, սմբակներին կամացուկ թխկթիկացնելով սովորեցնում են նրան ապաղա պայտելուն:

Մեկուկն մոտից կտելը միանգամից են կատարում: Առաջին շրջանում մտրուկը տխրում է, հաճախ մի քիչ նիհարում, բայց այնուհետև արագ ընտելանում է և լավ խնամքի ու կանոնավոր կերակրելու պայմաններում նորմալ կերպով զարգանում: Մայրերից կտրած մտրուկներին բաժանում են առանձին իլխիների և նրանց հատկացնում լավագույն արոտը:

Կացուցային շրջանում (стойловый период) մտրուկներին տեղավորում են արխաշներում, յուրաքանչյուր մտրուկի հատկացնելով 4,5 ք. մետրից վոշ պակաս տարածություն: Մեծ արխաշների առկայություն դեպքում հանձնարարվում է տեղավորել յերկուսական մտրուկ, այդ նպատակի համար ընտրվում են ըստ հնարավորին միատեսակ զարգացման, խառնվածքի և ախորժակի անասուններ, վորովհետև տարբեր բնավորությունների դեպքում մտրուկներից մեկը մշտական կընեղացնի իր ընկերներին:

Հունվարի 1-ին մորից կտրած մտրուկները համարվում են տարեկաններ, այդ ժամանակները նրանց տրվելիք վարսակի չափը հասցվում է մինչև 2 կիլոգրամի:

Այն մոմենտից, յերբ մտրուկները զրկված են արոտավայրից ոգտվելու հնարավորությունից, չափազանց ցանկալի յե, մանավանդ ազնվացեղ մատղաշների համար, տրվող կերի մեջ մտցնել վորոշ քանակությամբ դազար, դազարը փոխարինում է հյութալի կերին, բացի զրանից նա պարունակում է իր մեջ առանձին նյութեր— վիտամիններ, զրա համար ել չափազանց ոգտակար է մտրուկի զարգացման համար:

Արոտավայրի շրջանի ժամանակ տարեկան մտրուկները բաժանվում են յերկու իլխու— ջահել հովատակների ու զամբիկների և առանձին արածում:

Յերկու տարեկան հասակում մտրուկը պետք է նստված լինի, յեքեք տարեկան հասակում արդեն ջահել ձին պետք է աստիճանաբար սկսի աշխատել:

ԲԱՆՎՈՐ ԶԻՆԻ ԼԾԱՍԱՐԲԸ ՅԵՎ ՍԱՅԼԱԿԱՌԲԸ

Բանվոր ձիակազմի լավագույն ոգտագործման կարևորագույն պայմաններից մեկը լծատարքը ձիուն հարմարեցնելն է: Լծապարքը յուրաքանչյուր ձիու համար հարմարեցվում է առանձին: Առանձին ուշադրություն պետք է դարձնել խամութի և լծաթամբիկի հարմարեցվելու վրա, վորովհետև անկանոն հարմարվելը ուժեղ կերպով անդրադառնում է ձիու ուսերի և բաշի յետևի մասի վրա, առաջացնում նրանց հիվանդություն և շատ անգամ պատճառ դառնում ձիուն աշխատունակների շարքից հանելուն:

Ձիատարքը պետք է լինի ամբողջ և պահվի կանոնավոր, վորպեսզի նա վափուկ լինի և չտրորի ձիու մարմինը, անհրաժեշտ է ուշադրություն արել և չորացնել:

Ձիատարքի կաշվի մասերը պարբերաբար պետք է յուղել խայծղանով կամ վորևե այլ ճարպով:

Նկատի ունենալով, վոր ձիատարքի թրջված մասերը հեշտություն տրորում են և ջարդում ձիու մարմինը, ուստի անհրաժեշտ է մառախլադատ յեղանակին աշխատելիս խամութն ու լծաթամբը պետք է ծածկել կաշվի կամ անթափանցիկ բրնձենոսե կտորով:

Սալլակաքը նույնպես հարմարեցվում է յուրաքանչյուր ձիու ըստ քաշանի (отлагня) յերկարություն ու լայնության, նայած ձիու չափին, այն հաշվով, վոր չխանգարի ձիու շարժումներին: Սա կարկվոր է առանձնապես հղի զամբիկներին նկատմամբ:

ԶԻՆԻ ԶԻՎԱՆԴՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆԽՈՒՄԸ

Մի առած կա, թե ավելի հեշտ է հիվանդությունը կանխել, քան թե բուժել: Այս առածը կիրառելի յե բոլոր տեսակի անասունների համար, նրանց թվում է ձիերի: Կոլտնտեսությունները հաճախ ունենալով մեծ թվով ձիեր, հատկապես ուշադիր պետք է լինեն ձիերի անասնաբուժա-սանիտարական հսկողության տեսակետից, կոլտնտեսականները պետք է կարողանան նախապաշտպանել անասուններին այս կամ այն հիվանդությամբ վարակվելուց:

Այն միջոցները, վորոնք նախապաշտպանում են կոլտնտեսությունների անասուններին հիվանդանալուց, հանդիսանում են— լավ շենքը, ձիերի խնամքն ու պահելը, վորոնց մասին մենք արդեն խոսեցինք վերը: Բացի դրանից, նախապաշտպանողական միջոց է կարանտինի և անասնաբուժական հսկողության կիրառումը:

Յերբ դրսից ձիեր են բերում կոլտնտեսութուն, ապա նրանց նախապես ուշադրութեամբ քննում են անասնաբուժը: Այնուհետև նրանց 15 օրով առանձնացնում են մնացած ձիերից և տեղավորում հատուկ շենքերում: Յեթե այդ ժամանակամիջոցում առանձին անասուններ չեն ցուցաբերի հիվանդանալու վորևէ նշաններ, ապա նրանց տեղափոխում են ընդհանուր ախոռը: Անասունների այդպիսի առանձնացումը կոչվում է կարանտին:

Կարանտինը կատարվում է հետևյալ նկատառումներով. կոլտնտեսութունը բլրված ձիերը կարող են հիվանդ լինել, ընդ վորում այդ հիվանդութունը վորոշ ժամանակի ընթացքում չի լերում արտաքին նշաններով, այլ գտնվում է թաղնված վիճակում: Անասունի հիվանդութեան ահա այդ թաղնված շրջանը, կամ ինչպես ասում են, ուրիշ խոսքով, հիվանդութեան ինկուբացիոն շրջանն ամենավտանգավորն է վարակը մյուս անասուններին փոխանցելու տեսակետից, մանավանդ յեթե այդ անասունը գտնվում է ընդհանուր ախոռում:

Կարանտինի ժամկետը—15 օր, սահմանվում է այն նկատառումներով, վոր ամենից հաճախ վարակիչ հիվանդութունների մեծ մասի հիվանդութեան ինկուբացիոն շրջանը տևում է մոտավորապես այդքան ժամանակ:

Քանի վոր վարակը մի անասունից մյուսն անցնում է առանձին, սովորական աչքով անտեսանելի ելակների միջոցով, վորոնք միկրոօրգանիզմ անունն են կրած և վորոնք կարող են հիվանդ անասունից առողջներին անցնել մարդկանց կոշիկների, հագուստի և այլնի միջոցով. ապա անհրաժեշտ է, վոր կարանտինի ախոռում անասուններին պահող ու խնամող անձինք վոչ մի շփում չունենան մյուս ձիերի և առհասարակ կոլտնտեսության ընդհանուր շենքերում պահվող անասունների հետ:

Կարանտինում գտնվող ձիերի համար անհրաժեշտ է ունենալ կերերի համապատասխան պաշար: Կուպիտ կերերը կարանտինում պետք է բերվեն առանձին շենքից, վորտեղից ընդհանուր ախոռը կերեր չպետք է տարվեն: Բացի դրանից, կարանտինը պետք է ունենա առանձին ինվենտար, առանձին գոմաղբանոց և առանձին փառախ անասունների զրոսանքի համար:

Կարանտինում գտնված ձիերը կարելի չէ աշխատեցնել, սակայն վոչ մի դեպքում չի կարելի թույլ տալ, վոր այդ ձիերը շփվեն կոլտնտեսության մնացած ձիերի հետ:

Կոլտնտեսութեան մեջ գտնվող բոլոր ձիերը պետք է, ըստ հնարավորության, հաճախ քննվեն անասնաբուժի կողմից,—վոչ պակաս, քան տարեկան լերկու առգամ,— մեկը ձիերին արտավայր տանելուց առաջ, հետևապես դարնանը և մյուսը, աշնանը, յերբ ձիերին բերում են ձմեռելու: Ձիերին քննելը պետք է կրի առանձնահատուկ ուշադրի և մանրամասն բնույթ:

Յյուրաքանչյուր կոլտնտեսական ախոռում ապալման պետք է լինի հատուկ տետրակ, վորտեղ գրվում են անասնաբուժի արած բոլոր դիտողություններն ու ցուցմունքները: Այդ նույն տետրակում գրվում են բոլոր հիվանդ ձիերը՝ բուժման նշումներով, ախոռի ընդհանուր անասնաբուժաօսանիտարական դրությունը և անասնաբուժական անձնակազմի կարգադրությունները:

Կոլտնտեսական ախոռում վորևէ հիվանդութուն լերեսլու դեպքում, ախոռին ապաստելի դրիզադի բրիզադավարը պարտավոր է անմիջականորեն ինքը կամ կոլտնտեսության վարչութեան միջոցով, անմիջապես միջոցներ ձեռք առնել՝ անասնաբուժ հրավիրելու համար, իսկ մինչև նրա գալը՝ ցույց տալ առաջին ոգնությունը: Անասնաբուժի բոլոր ցուցմունքները կատարվում են անմիջապես: Կողմնակի անձանց մուտքը կոլտնտեսական ախոռ պետք է արգելվի, խուսափելու համար նրանց միջոցով վորևէ վարակիչ հիվանդութուն տանելուց:

Պետք է խուսափել ախոռի տերրիտորիայի վրա մեծ թվով ոտք ձիերի կուտակումից:

ՊԱՅԿԱՐ ՁԻԵՐԻ ՎԱՐԱԿԻՉ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԵՄ

ԽՆԶՆ Ե ԱՌԱՋԱՅՆՈՒՄ ՁԻԵՐԻ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հիվանդություններ առաջացնելու, ինչպես եայիլ ցրանց ցրտալիլու ավելի լուրջ պահանգներն են— առասուների վաս խնամքը, վաս առելը յեվ ցրանց անկանոն կեռա կրելը:

Բորբոսով ծածկված պատերով, վատ ողս փոխիչ ունեցող խոնավ ախոռները, վորոնց հետևանքով շենքում կուտակվում է անասունների շնչառությունից փչացած և նրանց ալտաթորություններից ներված ողը, տրամադրում են անասունին զանազան ցրտառության հիվանդություններ:

Անհաբթ, թաց հատակն առանց բալականաչափ ցամքարի կարող է ձիու մարմնի, մանավանդ վերջավորությունների տարրեր վնասվածքների պատճառ դառնալ։ Առանց բալականաչափ ցամքարի տարրեր տեսակի քարե հատակները կարող են դանադան ցրտառության հիվանդությունների պատճառ հանդիսանալ՝ վերջավորությունների հողացում և ալյն։

Ձիերի վատ մաքրելը տրամադրում է նրանց քոսով հիվանդանալու։ Ձիու սմբակներին և վերջավորություններին անխնամ հետեւելը ընդհանրապես կարող է առաջացնել սմբակի լեղջուրի վնասում, նրա փխրունությունն ու գլուխարեկությունը, առաջացնել սլաքի փտում, չերկան բերել խոնավախտ և ալյն։

Կերակրելու վոշ ճիշտ կազմակերպումը կամ նրա տեխնիկան միշտ ու ամեն տեղ առաջացնում է ձիերի տարրեր հիվանդություններ։ Նրանք արտահայտվում են անասունների մարսողական գործարանների աշխատանքի խախտումով, իսկ դրա անմիջական հետեւողը լինում է անասունի նիհարումը և աշխատունակության կորուստը։

Շատ ուշադիր պետք է լինել կոլտնտեսության ձիերի համար արտավայր ընտրելիս։ Արտավայրի զնահատմանը պետք է մոտենալ վոշ միայն այն տեսակետից, թե ինչ քանակությամբ խոտալիք է կերի մոսսա կա աչտեղ, ալլ և այլն պիտի զնահատել այնտեղ բուսող խոտի վորակով։

Այնպիսի խոտերի մեծ քանակությունը, ինչպիսիք են արջընկույզը, մոլիխինդը, ընձախոտը և ուրիշները, վորոնք ունեն շշմեցնող և նույն լակ թունավոր հատկություններ, առաջացնում են անասունների թունավորումներ և չերեմն վերջանում մահով։

Առանձին բույսերի թունավոր հատկությունները չերեմն են գալիս ինչպես թարմ ժամանակ, այսինքն՝ կանաչ խոտի մեջ, այնպես էլ չոր խոտում։

ԻՆՉՊԵՍ ԵՆ ՎԱՐԱԿՎՈՒՄ ՁԻԵՐԸ

Անասունները վարակիչ հիվանդություններով հիվանդանում են, չեր նրանց որգանիզմն են ընկնում առանձին, հասարակ աչքով անտեսանելի ելակներ — մեկորներ։ Բնության մեջ նրանք հսկայական քանակությամբ կան։ Այս կամ այն հիվանդությունն առաջացնող մեկորները կոչվում են ախտածիններ կամ ախտաբերներ։

Նրանք անասունի մարմնի մեջ անցնում են տարրեր ճանապարհներով։ Բերանի, շնչառության գործարանների, կաշվի ծածկի խանգարումների — վերքերի, քերծվածքների միջոցով, միջատների կծելու միջոցով և այլն։

Չերեմն վարակումը կատարվում է առողջ անասունի՝ հիվանդ անասունի հետ անմիջականորեն շփվելու միջոցով, որինակ՝ քոսի ժամանակ, չեր աչք հիվանդության դրդիչները — քոսի տիգերը, անասունների շփվելու ժամանակ, հիվանդ անասունի կաշուց ընկնում են առողջի վրա։ Այս կամ այն ճանապարհով ձիու որգանիզմի մեջ ընկնելով, մեկորներն սկսում են բազմանալ և արտադրել առանձին թունավոր նյութեր, վորոնք և առաջացնում են ձիու այս կամ այն հիվանդությունը։

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՆԽԵԼ ՎԱՐԱԿԻՉ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏԱՐԱԾՈՒՄԸ

Գիտնալով, թե ինչպես է կատարվում անասունների վարակումը, կարելի է պահպանելով գոյությունիմումի համապատասխան կանոնները, կանխել այս կամ այն հիվանդությունների առաջ գալն ու տարածվելը կոլտնտեսական ախտում։

Իսկ վորեկ վարակիչ հիվանդության կամ թեկուղ նրա նկատմամբ կասկած ծագելու դեպքում, այդ մասին իսկույն հայցնել անասնաբույին կամ անասնաբուժակին, իսկ վերջինների բացակայության դեպքում — ազրոնումին, գլուղխորհրդին կամ շրջգործկոմին։

Չսպասելով անասնաբուժի գալուն, հիվանդ կամ կասկածելի ձիերին անմիջապես պետք է առանձնացնել առաջնեից հատուկ շենքում — մեկուսարանում։ Այն ինվենտարը, վորի հետ կապված էր հիվանդ ձիու խնամքը, նույնպես անհրաժեշտ է մեկուսարան ուղարկել։ Իսկ հիվանդների հետ կանգնած կամ նրանց հետ վորեկ շփում ունեցած ձիերին պետք է նույնպես հեռացնել ընդհանուր ախտից, տեղափոխել նրանց առանձին շենքեր, ուր նրանք պետք է մնան այնքան, մինչև վոր անասնաբուժը կվորոշի հիվանդությունը և կվերացնի կարանինը։

Մեկուսարանները պետք է սարքվեն շատ պարզ ու ետան։ Նրանք պետք է գտնվեն հնարավորության սահմաններում հեռու այն ախտոներից, վորտեղ պահվում են առողջ ձիերը։

Այն կոլտնտեսություններում, վորտեղ կան վարակիչ հիվանդությամբ հիվանդ ձիեր, մինչև նրանց վերջնական առողջանալը պետք է դադարեցնել նոր ձիերի ստանալը, բացի դրանից, տվյալ կոլտնտեսության ձիերին չի կարելի թույլ տալ շփվելու կողմակի ձիերի հետ

ՇԵՆՔԵՐԻ ՄԱԳՐՈՒՄՆ ՈՒ ԱՆՏԱՀԱՆՈՒՄԸ

Հիվանդ ձիերին ախտից հեռացնելուց հետո, անհրաժեշտ է այն կացոցներում կամ արխաններում, ուր գտնվում են նրանք, մաքրել, գոմաղբի և կերի մնացորդներից։ Այդպիսիք պետք է անիչապես այ-

բիլ, վորովհետեւ կրաղը ածենալով և եծան ախտահանիչն ե. նուչնը պետք ե անել նաեւ ավելի եծան ինվենտարի հետ — վաչտե թիակներ, ավելներ և ալլն:

Կերամանները, դուլիերը, արխաջի պատերն ու դոնները, ձողերը կամ կացոցի ալլ միջնորմները պետք ե ուշադրութեամբ լլալ լալ չե-
ռացլած մոխրաջրով, անուշադիր յթողնելով անելլունները, փորակները և ալլն. ավելի մանր իրերը, ինչպես, որինակ՝ քերիչները, սմրակի կե-
ռերը և մլուսները պետք ե յեռացնել 30—40 րոպե:

Շենքը մաքրելուց հետո, վարակի պատճառ — միկրոբները լիովին վոչնչացնելու համար անհրաժեշտ ե ախոռն ախտահանել:

Վորպես ախտահանիչ միայն գործ են անում կրեոլին, սուլեմա, կարբոլլան թթու, քլորալին կիր և ալլն:

Փայտե հատակով կացուցներում կամ արխաջներում, վորտեղ լեղել են վարակիչ—հիվանդ ձիերը, ամենից լալ ե պոկել տախտակ-
ներն ու ալլել, վորից հետո խփել նորերը: Իսկ ալլ տախտակամածի տակ գտնված ամբողջ տարածութեան վրա հիմնովին ցանել չհանգցրած կիր: Իսկ աչտեղ, վորտեղ հատակը կավից ե, ամենից լալ ե 15—20 սանտիմետրի չափ վերցնել վերին շերտը և հեռացնել ախոռից, իսկ դուցած փոս տեղում առատորեն լցնել քլորալին կիր, վերից անել կավի նոր շերտ և տոփանել, թրջելով ախտահանիչ լուծույթով: Ան-
հրաժեշտ ե ախտահանել նաեւ աչն ձխասարքն ու սալլակառքը, վորով աշխատելիս են յեղել հիվանդ ձիերը:

Ասեմ տեսի ախտահանում անհրաժեշտ ե կատարել անասնաբուժի ցուցմունքներով յեւ նա ղեկավարւոյալ:

ՀԻՎԱՆԴ ՁԻԵՐԻ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

Մեկուսարան տարված ձիերի համար պետք ե կազմակերպված լինի համապատասխան խնամք և հսկողութուն: Այդ նպատակի հա-
մար պետք ե ընտրվեն առանձին ձիապահներ, վորոնք վոչ մի զեպ-
քում չպետք ե շփվեն ընդհանուր ախոռի և առողջ ձիերի հետ: Մեկու-
սարան չպետք ե թողնվեն նաեւ աչնալիս անձինք, վորոնք խնամում են առողջ անասուններին:

Մեկուսարանի մուտքի մոտ անհրաժեշտ ե փոել խաիր, լալ թըր-
ջելով ախտահանիչ լուծույթով, նրանով վոտքերը մաքրելու համար: Նախքան մեկուսարան մտնելը անհրաժեշտ ե խալաթ հագնել և հեռա-
նալիս հանել, ձեռքերը լալ լվանալ վորեւ ախտահանիչ հեղուկով:

Հիվանդ ձիերը պետք ե անցնեն անասնաբուժի կողմից նրանց համար սահմանած բուժման լրիվ կուրսը, և հիվանդութունը բարե-
հաջող անցնելու դեպքում միայն նրանք տարվում են ընդհանուր ա-
խոռը, դարձյալ անասնաբուժի թուլլովութունից հետո միայն:

ԱՆԱՄՆԱԳԵՐԵԶՄԱՆՈՅԸ ՅԵՎ ԴԻԱԿՆԵՐԻ ՀԱՎԱՔԵԼԸ

Յուրաքանչյուր կուտնտեսութուն անպայման պետք ե ունենա իր անասնադերեզմանոցը: Նա պետք ե շինվի անասնաբուժի դե-
կավորութեամբ: Անասնադերեզմանոցի հողամասը պետք ե գտնվի բնակիչի շենքերից մոտ 500 մետր հեռավորութեան վրա, բարձրադիր ու չոր տեղում. հեռու ջրատեղից և արոտավայրերից: Յանկալի չե, վոր անասնադերեզմանոցի հողը լինի ավազոտ կամ ավազախոռ, այ-
սինքն՝ աչնալիս, վորը յերկար ժամանակ իր մեջ չսահի խոնավու-
թյունը:

Անասնադերեզմանոցը առողջ անասունների համար անմատչելի դարձնելու համար, պետք ե շրջապատված լինի բարձր, ամուր և խիտ ցանկապատով: Լավագուցն ցանկապատը կլինի հյուսված ցցապատ պատենչը: Յանկապատը արտաքին և ներքի կողմից պետք ե շրջա-
պատել լաչն ու խոր խանդակներով: Արտաքին խանդակը կծառայի արգելելու համար պատահաբար մուրված անասունին մոտենալու անասնադերեզմանոցին, իսկ ներքինը կընդունի և իր մեջ կպահի ա-
նասնադերեզմանոցից հոսող ջուրը, աչգլխով արգելելով վարակի տա-
րածումը:

Անասնադերեզմանոցը պետք ե ունենա ամուր դարբաս, վոր պետք ե միշտ կողպված լինի: Բանալին պետք ե պահվի կուտնտեսու-
թեան վարչութեան աչն անդամի մոտ, վորի վրա դրված ե ձիերի հըս-
կողութունը:

Կուտնտեսարան յուրաքանչյուր անգամի պէտք ե լալ հաշնի լիճի, վոր վարակիչ հիվանդութունից ստեղծ անասունի դիակը վարակի աղբյուր ե: Այդ պահանջով ե անհրաժեշտ ե դիակը, վորան կարելի չե, օտս տանել անասնադերեզմանոց:

Քանի վոր ձիու դիակն իր ընկած տեղում կարող ե իրենից հետո թողնել զանազան արտահոսութուններ քթից կամ հետուքից, կամ թե ուրիշ վորեւ ալլ հեռքեր, վորոնք կարող են հեշտութեամբ վարակել տարածելու պատճառ դառնալ, ուստի դիակը վերցնելու ժամանակ, վարակի տարածվելուց պաշտպանվելու նպատակով, պիտի պահպանել վորոշ կանոններ:

Այդ նպատակի համար ամենից առաջ անհրաժեշտ է ունենալ ներքին կողմից ցինկապատ հատուկ սալը: Շատ ցանկալի է նման սալի համար ծածկոց շինել, վորը կարգելի ճանճերին կամ ուրիշ միջատներին նստել դիակի վրա, հետեապես և տարածել վարակը:

Ձիու դիակն այն ձևով պետք է տեղավորել սալի վրա, վոր քթից, բերանից և հետոյքից դուրս թափվող հեղուկային արտաթորությունները չընկնեն դետնին: Սալի վրա յե դեղում նաև տեղից վերցրած հողի վերին շերտը, վորտեղ ընկած եր ձիու դիակը. ընկած անասունին խնամելու համար յեղած և մեծ արժեք չներկայացնող քոլոր իրերը նույնպես տարվում են անասնազերկմանոց: Վարակիչ հիվանդությունից ընկած անասունի կաշին պետք է վորեն ձևով փշացնել, վորպեսզի վոչ վոք չգալթակղվի հանել այն:

Ընկած անասունի դիակն անհրաժեշտ է թաղել չերկու մետրից վոչ պակաս խորութեամբ: Նախքան թաղելը պետք է դիակի վրա լցնել չհանգցրած կրի լուծույթ և հետո արդեն հողով ծածկել:

Հեռանալով անասնազերկմանոցից, անհրաժեշտ է վորոքերը խլամքով և ուշադրութեամբ մաքրել հողից, տուն գալիս կոշիկներին քսել թանձր խաճգան, ձեռքերը լավ լվանալ, իսկ վերնահագուստն ամենից լավ է միջանի ոը պահել արևի տակ: Այն սալը, վորով տարվել է դիակը, պետք է նույնպես անտահանվի, դրվի առանձին ենքում և պահվի փականքի տակ:

Ձմեռ ժամանակ ընկած անասունների դիակները տեղափոխելու ամար գործ է ածվում հենց նույն սալը, միայն նախապես հանվում են անիվները և դրվում քրշակներ:

ՁՈՈՎԵՏՄԱՆԻՄՈՒՄԸ ՁԻԵՐԻՆ ՅԵՐԱԹՈՒՂՈՎ ՏԵՂԱՓՈԽԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ

Յերկաթուղով տեղափոխելու ժամանակ անասուններին վարակվելուց և հիվանդանալուց պաշտպանելու, ինչպես նաև հիվանդություններ ծագելու և նրանց տարածվելու հնարավորությունները կանխելու համար անհրաժեշտ է պահպանել զոռանաանաբուժական վորոշ կանոններ:

Նախ և առաջ տեղափոխությունների համար տրամադրած խոշոր վագոնները պետք է մեծ խնամքով և ուշադրութեամբ մաքրվին ու անտահանվին:

Այս բանն առանձնապես կարևոր է ազնվացեղ անասուններին կատմամբ, որինակ՝ հովառակներին բեղմնակայաններ տանելու ժամանակ:

Անասուններ կամ անասնապահական հումուլթ տեղափոխելուց հետո, վագոնները պետք է մաքրվին և յետման ջրով լվացվին, իսկ այն վագոնները, վորոնց մեջ լեղել են հիվանդ կամ վարակիչ հիվանդութեամբ կասկածելի անասուններ, անպայման մանրամասն անտահանվում են: Այս բանը սովորաբար յերկաթուղին է անում:

Ձիերը վագոն մտցնելուց առաջ պետք է ցույց տրվին անասնաբուժին, վորն ուշադրութեամբ քննելով նրանց, տալիս է իր չեղրակացությունը — անասնաբուժական վկայագիրն ուղարկելու մասին: Անասնաբուժական վկայագրերը կցվում են յերկաթգծի փառաթղթերին և նրանց հետ դնում մինչև ձիերին իջեցնելու վայրը:

Մինչև ձիերի վագոններ մտցնելը, վորոշ ժամանակամիջոցում անհրաժեշտ է կատարել ձիերի մալխինիզացիա ¹⁾:

Ճանապարհին դառնվող անասունների անմբողջ խնամքը պետք է տանեն ուղեկցողները: Նրանք պատասխանատու յին իրենց վստահացած ձիերի անվնասութեան համար, յերևան բերելով այդ ղեպքում անհրաժեշտ նախաձեռնությունը: Ձիերին տաք ժամանակ, շիկացած յերկաթե տանիքներից խիստ տաքացած վագոններով տեղափոխելիս, ձիերին արևահարությունից պաշտպանելու համար, պետք է նրանց գլխներին դնել թաց շորեր, պարբերաբար փոխելով այդպիսիք: Ձմեռ ժամանակ ազնվացեղ ձիերին տեղափոխելիս, յերը վագոնում քիչ են անասունները և վագոնի շերմաստիճանը ցածր է, պետք է ձիերին ծածկել սթարով, խսրով և ակն:

Գնացքում, վոչ ուշ չերկու ոըր մեկ անգամ վագոնը պետք է մաքրվի գոմաղրից, բայց այդ նպատակների համար հատկացրած հատուկ տեղերում: Վոչ մի ղեպքում չի կարելի գնացքը գնալու ժամանակ գոմաղըր դուրս ածել ճանապարհի վրա:

Վագոնում ձիերի հիվանդանալու ղեպքում, ուղեկցողը պարտավոր է անմիջապես առաջին ոգնությունը ցույց տալ հիվանդացած անասունին և հենց մոտակա կայարանում կանչել անասնաբուժ: Յեթե ձին սատկել է վագոնում, ապա վոչ մի ղեպքում չի կարելի դիակը դուրս շալրտել, այլ հասնելով մոտակա կայարանը պետք է կանչել անասնաբուժին, կաղմել արձանագրություն և դիակը հանձնել:

ԱՇԽԱՏԱՆԳԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ԿՈՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՆՈՈՈՒՄ

Կոլտնտեսություններում ձիարուծության զոովիտմինիմումի մեջ մանող կաբերազուչն տարրերից մեկը հանդիսանում է կոլտնտեսական ախոռում աշխատանքի կազմակերպման հարցը: Առանց աշխատանքի

¹⁾ Ուլախի ստուգողական պատվաստում:

ձիշտ կազմակերպման չի կարող զարգանալ կոլտնտեսական ձեռքով-
ծուծությունը:

Ձի կաբելի մոտանալ, վրձ

«Ամրապնդել կոլտնտեսությունները — սա նշանակում է ամենից ա-
ռաջ ապահովել սննստության նիւս կազմակերպումը, կոլեկտիվ ած-
խասանի նիւս կազմակերպումը» («Առգ-գյուղատնտեսություն»):

Յուրաքանչյուր կոլտնտեսական ախոռ պետք է ունենա իր ներ-
քին կարգապահութեան կանոնները, նրանցում պարզ ու վորոշ պետք
է նախատեսված լինեն ձիերի սպասարկող և հետևող անձանց ինչպես
պարտականութիւնները, այնպես էլ պատասխանատվութիւնը՝ ձիերի
անվնասութեան և աշխատունակութեան համար: Պետք է առանձնահա-
տուկ ուշադրութիւն դարձնել լիովին վերացնելու դիմադրելութիւնը
կոլտնտեսական ձիարտադրութեան և ձիոգտադործման մեջ: Ձիերի
ընդհանուր դրութեան պատասխանատվութիւնը կոլտնտեսութեան մեջ
դրվում է վարչութեան անդամներից մեկի վրա:

Կոլտնտեսական ախոռը սպասարկելու համար առանձնացվում են
հատուկ բրիգադներ, վորոնց տրվում են վորոշ թվով ձիեր:

Կոլտնտեսական ախոռը սպասարկող բրիգադը բաղկացած է ա-
խոռի ավագից և ձիապահ — հավաքարարներից: Ախոռի ավագի վրա
պարտականութիւն է դրվում հետևելու ախոռում սահմանված կարգա-
պահութեանը, խարը ժամանակին բերելուն, ձիերի պայտելուն, բու-
ժելուն և այլն:

Ձիապահի վրա դրված հիմնական պարտավորութիւններն են՝
պատրաստել ու բաժանել կերը, մաքրել ձիերին, հավաքել ու սրբել
ախոռը. մաքրել ու դուրս տանել գոմաղը, ջրել ձիերին, հետևել ձիա-
սարքին, աշխատանքի հանձնել ձիերին, ընդունել աշխատանքից վե-
րադարձող ձիերին և այլն:

Յեթն կոլտնտեսական ախոռում կա մինչև 50 ձի, ապա ախոռի
ավագը նույնպես կատարում է կերակրելու, մաքրելու և առհասարակ
ձիերին խնամելու աշխատանքները:

Հասուկ ուժաւորւթյուն պէտք է դարձնել ձիապահների բնագործան
վրա: Այդ աշխատանքի համար առաջին հերթին պետք է առանձնաց-
վեն կոլտնտեսութեան ավելի առաջավոր անդամները, ինչպես նաև
նախկին կարծիք բանակային հեծելակներն ու հրետավորները, վորոնք
գործնականորեն լավ ծանօթ են ձիերի խնամելուն:

Պետք է նկատի ունենալ, վոր ձիապահների աշխատանքը պատ-
կանում է այնպիսի աշխատանքների կարգին, վորոնց կատարումը
պահանջում է վորոշ կարողութիւն, ունակութիւն:

Ձիերին ախոռում պահելու պայմաններում մեկ ձիապահին պետք
է տրվի 15 ձի: Այդ ձիերին մեկ որվա ընթացքում պահելու, խնամե-
լու և կերակրելու, ինչպես նաև շնքը մաքրելու համար, համաձայն
Կոլտնտեսությունի մշակած նորմաների, ձիապահին տրվում է 1,25 աշխուր
Յուրաքանչյուր ձիու համար դուրս և գալիս մոտավորապես 8 հար-
յուրերորդական աշխուր:

Ձիապահի վորակով լավ աշխատելու դեպքում (ձիերի լավ մաք-
րում, կարգ ու կանոն ախոռում, կանոնավոր կերակրում և կերերի
տնտեսաբար ծախսում, ձիերի պարապուրդների բացակայութիւն
և այլն) պետք է նրա աշխատանքի գնահատութեան վրա հաշիւում
կատարել: Այդ հաշիւման չափը կարող է վորոշիւ 10—15⁰/₀ ի սահ-
մաններում: Հաշիւումը պետք է սահմանել սեզոնային աշխատանքի
վերջը, որինակ՝ գարնանացանի վերջը և այլն:

Վատ խնամելու դեպքում — վատ կերակրել, անխնա, անտնտեսա-
վար վարվել կերերի հետ և այլն, ձիապահի աշխատանքի գնահատու-
թիւնը կարող է իջեցվել մոտավորապես նույն չափով:

Աշխատանքները բացահայտ կերպով անբարեխիղճ կատարելու
դեպքում պետք է կիրառել հասարակական և նյութական ներգործման
այլ միջոցները:

Բոլոր աշխատանքները կոլտնտեսական ախոռում պէտք է կատարվեն
գործավարձի նիւթում: Կոլեկտիվ ախոռում աշխատող կոլտնտեսու-
թեան անդամների աշխատանքի գնահատութիւնը կատարվում է աշ-
խուրերով, համաձայն արտադրանքի նորմաների — հաշիւի առնելով առած
աշխատանքի քանակական յիվ վորակական կատարումը: Հաշիւումը կա-
տարում է բրիգադավարը, վորն այդ ցուցանիշները գրում է յուրա-
քանչյուր կոլտնտեսականի աշխատանքային գրքուկում:

Կոլտնտեսական ախոռում սոցիալիստական աշխատանքի մե-
թոդով — սոցիալիստականութեամբ ու հարվածայնութեամբ պետք է
ընդգրկված լինեն բոլոր աշխատողները:

Տարվա ընթացքում կարող են այնպիսի աշխատանքներ լինել,
վորոնք կատարվում են ախոռից հեռու ընկած հողամասերում, այն
ժամանակ ձիերը վորոշ ժամանակամիջոցում ախոռ չեն վերադառնում
(որինակ՝ գարնանը): Այդ դեպքում ձիերով աշխատանք կատարող
բրիգադներին կցվում են ձիապահներ, վորոնց վրա պարտավորութիւն
է դրվում խնամել և կերակրել ձիերին: Այն դեպքում, յ՛րբ այս կամ
այն աշխատանքը կատարող բրիգադն ունի իր մոտ քիչ թվով ձիեր,
ապա ձիերին խնամում են այն կոլտնտեսականները, վորոնք աշխա-
տում են այդ ձիերով, նրանց վրա յի գրվում ձիերի դուրսյան լիվ ան-
հատական պատասխանավորւթյունը:

Այս կամ այն սեզոնային տեղափոխութիւնները կատարելիս կազմակերպւում են հատուկ գումակային բրիգադներ: Այդ բրիգադում պետք է նշանակվի ավագ բրիգադավար: Ավագ նշանակվում է սովորաբար կոլտնտեսութեան ավելի ակտիվ անդամը, վրբը լավ է ճանաչում ձիերին և դիտի նրանց ոգտագործումը և բացի դրանից, վորոշ հեղինակութուն է վայելում բրիգադի անդամների մեջ: Գումակի ավագի վրա պարտավորութուն է դրվում հետեւեւել յուրաքանչյուր ձիու բնակավայրին, լծասարքի և սալակառքի սարքին լինելուն և առհասարակ ղեկավարել ամբողջ գումակի աշխատանքը:

Նկատի ունենալով, վոր ձիերն առհասարակ տարբերվում են իրարից իրենց տարիքով, առողջութեամբ, աշխատունակութեամբ և այլ հատկութիւններով՝ ուստի հարկավոր է ձիերին ըստ բրիգադների բաշխելիս նախապես բաժանել նրանց խմբերի: Սովորաբար ձիերին բաժանում են չեքիք խմբի — խոշորներ, միջակներ և մանրեր: Ըստ խմբերի, այս կամ այն բրիգադում ստացված ձիերին, ընտրում են զուգ-զույգ ըստ լծասարքի և որ առաջ նրանց հավաքում:

Մշտական տեղափոխութիւնների համար պետք է կցել վորոշ ձիեր: Ներքին տնտեսական ոգտագործման համար, ինչպես որինակ՝ կեբերը, գոմադրը կրելը և այլն, ջոկում են ավելի թույլ ձիերին, հղիներին և ծծող մտրուկ ունեցող զամբիկներին: Ավելի ուժեղ ձիերին ոգտագործում են ավելի ծանր աշխատանքների համար: Ծծող մտրուկ ունեցող զամբիկներով աշխատելիս զգուշ է վերաբերվում, դադար են տալիս հանգստանալու և մտրուկին կերակրելու համար:

Նախած աշխատանքի դժվարութեան, բանվոր ձին յուրաքանչյուր 6—10 որը մեկ պետք է հանգստանա և բացի դրանից ամեն որ ցերեկները ունենա 1—3 ժամ աշխատանքի ընդհատում:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

ՔԱՂՎԱԾՔ ԽՍՀՄ ԿԵՆՏՐՈՐԾԿՈՍԻ ՅԵՎ ԺՈՂԿՈՄԽՈՐՀԻ
1931 թ. ԳԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 7-Ի ՎՈՐՈՇՈՒՍԻՑ

ԶԻԵՐԻ ԽՈՐԹԵԼՆ ԱՐԳԻԼԵԼՈՒ ՅԵՎ ՆՐԱՆՑ ԱՊՈՐԻՆԱԲԱՐ ԽՈՐԹԵԼՈՒ
ՅԵՎ ԳԻՇԱՏԻԶՈՐԵՆ ՇԱՀԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒ
ԹՅԱՆ ՅԵՆԹԱՐԿԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

ԽՍՀ Միութեան Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեն և Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդի վորոշում են՝

1. Արգելվում է մորթել այն ձիերին, վորոնք պիտանի յեն աշխատանքի համար և պետքական վորպես արտադրողներ, ինչպես նաև մատղաներին, բացառութեամբ ակնհայտնր խոտանվածից:

Մորթելու համար յուրաքանչյուր առանձին ղեկավար պահանջվում է անասնաբուժական հսկողութեան թույլտվութիւնը, վորը կարող է տրվել միմիան անասունի տնտեսական և ցեղական լիակատար անպետքութեան դեպքում:

2. Զիերի անորինական (առանց անասնաբուժական հսկողութեան թույլտվութեան) մորթելու համար, վորոնք պատկանում են մենատնտեսութիւններին, ինչպես նաև այդ ձիերին դիտավորյալ կերպով խեղանգամ դարձնելու և այլ չարամիտ գործողութիւնների համար, վորոնք առաջացնում են ձիու մահ կամ հասցնում նրան անպետք դրութիւն, հանցավորները լինթարկվում են տուգանքի վարչական կարգով, համաձայն շրջանային գործադիր կոմիտեյի վորոշման:

Շրջանային գործադիր կոմիտեն այդ դեպքերում տուգանքը նշանակում է մորթած, սատկած կամ անպետքութեան հասցրած ձիու արժեքի տասնապատիկի չափով, ըստ տեղական պետական մթերումների գների:

Կուլակները և մասնավոր գնորդները, վորոնք իրենք են կատարել վերը հիշված գործողութիւնները կամ դրդել են ուրիշներին այդ բանն անելու, շրջանային գործադիր կոմիտեն կարող է բացի դրանից (տուգանքից) բռնագրավել նրանց պատկանող բոլոր անասունները կամ նրանց մի մասը:

Անկախ տուգանքից և վարչական կարգով անասունները բռնա-
գրավելուց, կուլակներն ու մասնավոր գնորդները յենթարկվում են
քրեական պատասխանատվության և դատարանի կողմից դատապարտ-
վում ազատազրկման մինչև 2 տարի ժամանակով, արտաքսվելով կամ
առանց արտաքսվելու տվյալ վայրից:

3. Ձիերի անորինական (առանց անասնաբուժական հսկողության
թույլատվության) մորթելու համար համայնացրած սեկտորում (կոլ-
անտեսություն, խորհրդատեսություն մեքենա-ձիակայան, հիմնարկներ
ու ձեռնարկներ), ինչպես նաև այդ ձիերին դիտավորյալ կեքսով խե-
ղանդամ դարձնելու համար (վորի հետևանքով ձին սատկել և կամ հա-
սել անպետքություն վիճակի), հանցավորները ընթերցվում են քրե-
ական պատասխանատվության և դատարանի կողմից դատապարտվում
ազատազրկման մինչև մեկ տարի ժամանակով:

4. Ձիերի և մանավանդ հզի գամբիկների հետ հանցավոր ան-
հոգ վերաբերմունքի համար (վորոնց շահագործումը կարող և թույլա-
տրվել զոոփետպրոտնայի սահմանած նորմաներով և վորոշմամբ),
կոլտեսություններում, խորհրդատեսություններում, մեքենա-ձիա-
կայաններում, հիմնարկներում և ձեռնարկներում, չիթե նման վերա-
բերմունքի հետևանքով ձին սատկել և կամ հասել անպետքություն վի-
ճակի, հանցավորները յենթարկվում են քրեական պատասխանատվու-
թյան և դատարանի կողմից դատապարտվում ազատազրկման մինչև
մեկ տարի ժամանակով:

Այն դեպքում, չիթե նման վերաբերմունքը կրում և սխառնաժողի
բնույթ կամ վորի հետևանքով կորչում են զգալի թվով ձիեր, հանցա-
վորները դատարանի կողմից դատապարտվում են ազատազրկման մինչև
չորս տարի ժամանակով:

Այն դեպքում, չիթե ձիերի հետ անհոգ վերաբերմունքը չի առաջաց-
նում վերը հիշված հետևանքները, փոխանակ քրեական պատասխա-
նատվության յենթարկելու, մեղավորները չենթարկվում են կարգա-
պահական տույժի, համաձայն ներքին կարգապահության կանոնների
և դրամական պահանջները ըստ գործող որենդների:

5. Այն հանցագործությունների վերաբերյալ գործերը վորոնք
նախատեսված են 2 - 4 հոդվածներով, դատարանների կողմից պետք և
նախկին հերթից դուրս: Ավելի կարևոր գործերի քննությունը դատա-
րանի կողմից պետք և կատարվի, ընդհանուր կանոնի համաձայն, կոլ-
տեսություններում, խորհրդատեսություններում, մեքենա-տրակտո-
րային կայաններում և այլն, բանվորական և կոլտեսական լայն
մասսաների ներկայությունով:

6. Միութենական հանրապետությունների կառավարությունների
առաջարկվում և իրենց որենդները համաձայնեցնեն այս վորոշման հետ:

ԸՆԹԵՐՑՈՂ ԸՆԿԵՐՆԵՐ!

ՈՒՂԱՐԿԵՑԵՔ Ձեր դիտողություններն այս գրքի մասին
ՑԵՐԵՎԱՆ ԲԵՐԵՔ գյուղատնտեսական մասսայական գրքերի թերու-
թյունները
ՈԳՆԵՑԵՔ բարելավելու նրանց վորակը

ԳՐԵՑԵՔ

1. ՆՈՐ ՑԵՎ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ԻՆՁ ՏՎԵՑ ԱՅՍ ԳՐՔՈՒՅԿԸ.
2. ԻՆՁՆ ԵՐ ՆՐԱՆՈՒՄ ԱՆՀԱՍԿԱՆԱԼԻ ՑԵՎ ԻՆՁ ՊԵՏՔ Ե ԱՎԵԼԱՑ-
ՆԵԼ.
3. ԻՆՁՊԻՍԻ ԳՐՔԵՐ ԵՆ ՁԵՁ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒՄ ՑԵՎ ԻՆՁՊԻՍԻ ՀԱՐ-
ՑԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ԴՈՒՔ ԳԵՐԱԴԱՍՈՒՄ ԵՔ ԿԱՐԿԱԼ. ԳՐԵՑԵՔ ՄԵՁ
ՑԵՎ ՄԵՆՔ ՁԵՁ ԿՈՒՂԱՐԿԵՆՔ.
4. ԳՐՔԻ ԳԻՆԸ ՄԱՏՁԵԼԻ՞Ց ԵՆ.
5. ԻՆՁ ԵՆ ԱՍՈՒՄ ՁԵՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐՆ ԱՅՍ ԳՐՔՈՒՅԿԻ ՄԱՍԻՆ.

ՁՄ ՈՌԱՆԱՔ

կապ պահպանելու համար հաղորդել ձեր հասցեն, անուն-ազգանունը,
սոցիալական դրությունը, «կոլտնտեսական, բաղրակ, չքավոր, մի-
ջակ» և ձեր տարիքը, զրեցեք այն գրքուկի վերնագրը և հեղի-
նակի (գրողի) ազգանունը, վորի մասին կարծիք եք գրում:

ԸՆԹԵՐՑՈՂ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹՅՈՒՆ կազմակերպելու միջոցով յերևան բերեք նոր
հեղինակի
ԻՆՔՆԵՐԴ ԳՐԵՑԵՔ տեսություններ ձեր կոլտնտեսության աշխատանքի
փորձերի մասին
ԳՐԵՑԵՔ կարծիքներ, հոգածներ, տեսություններ և գրքեր
ԿԱՊԿԵՑԵՔ Դյուղատնտեսական գրքի հեղինակի հետ, վորից դուք
կատանաք բոլոր ցուցմունքները, թե ինչպես զրեվ գրեք կամ տեսու-
թյուն: ՁԵՐ ՆԱՄԱԿՆԵՐՆ ուղարկեցեք հետևյալ հասցեով՝ ՑԵՐԵՎԱՆ—Հոգեդ-
կոմատ ԳՅՈՒՂՀՐԱՏ-ին

ՆԱՄԱԿՆԵՐՆ ՈՒՂԱՐԿԵՑԵՔ ԱՅՍ ԴՐՈՑՄԱՆԻՑԻ

Ց Ա Ն Կ

	69
Զիաբուծական ճնշեսությունը	3
Ի՞նչ է ձիաբուծության գոյությունը	5
Ի՞նչպես կիրառել կյանքում գոյությունը	6
Ձիերի համար հարկավոր շենքեր	7
Ձիերի խնամքը	10
Ձիերի բուծումը	17
Բանվոր ձիերի լծասուրճն ու սայլակառքը	25
Ձիերի հիվանդության կանխումը	25
Պայքար ձիերի վարակիչ հիվանդությունների դեմ	27
Զոովեսմինիումը ձիերին յերկարուղով տեղափոխելու ժամանակ	32
Աւստասանի կազմակերպումը կոլեկտիվական ախոռում	33
Հավելված	37

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0295841

21.138

ԳԻՆԸ 50 Կ.

Դիմել Յերեվան — Հոգժողկոմա՝ Դյուզհեա